

TYT

FELSEFE DEFTERİ

Sevgili Öğrenciler,

FAZ Serisi; eğitim-öğretim hayatınızın her anında sizinle olmaya, daha etkili yöntemlerle sizleri hayata ve sınavlara hazırlamaya devam ediyor. Tecrübeli kadromuz tarafından titiz ve yoğun bir çalışmayla hazırladığımız bu **"FAZ Defter Serisi"** sizi adım adım başarıya ulaştıracak.

"Defter Serisi"nde Neler Var?

Defterimizde, tüm bilgileri bir arada vermek yerine daha etkili ve kalıcı öğrenmeniz için **"FAZ'lara"** ayırdık. Her FAZ'da önce konuyu öğrenecek, sonra örneklerle öğrenmenizi pekiştirecek, en sonda da neleri öğrenip öğrenmediğinizi kontrol etmek için hazırladığımız testlerle kendinizi sınavacaksınız. Sayfalarda sizin için bıraktığımız boş yerlere konuyla ilgili kısa notlar yazabilirsiniz. Kitapta yer alan örnek ve soruların çözümlerine de sizin için hazırladığımız dijital ortamlardan her an ulaşabilirsiniz.

Geleceğinizi inşa ettiğiniz bu yolda, size bir nebze olsun katkıda bulunabilmenin verdiği mutlulukla hayat boyu başarılar dileriz.

İçindekiler

FAZ - 01 Felsefeyi Tanıma	4 – 13
FAZ - 02 Felsefe İle Düşünme	14 – 21
FAZ - 03 Varlık Felsefesinin Konusu ve Problemleri	22 – 31
FAZ - 04 Bilgi Felsefesinin Konusu ve Problemleri - I	32 – 39
FAZ - 05 Bilgi Felsefesinin Konusu ve Problemleri - II.....	40 – 49
FAZ - 06 Bilim Felsefesinin Konusu ve Problemleri	50 – 59
FAZ - 07 Ahlak Felsefesinin Konusu ve Problemleri	60 – 69
FAZ - 08 Siyaset Felsefesinin Konusu ve Problemleri	70 – 77
FAZ - 09 Sanat Felsefesinin Konusu ve Problemleri	78 – 87
FAZ - 10 MÖ 6. Yüzyıl - MS 2. Yüzyıl Felsefesi	88 – 95

FAZ - 11	MS 2. Yüzyıl - 15. Yüzyıl Felsefesi	96 – 103
FAZ - 12	15. Yüzyıl - 17. Yüzyıl Felsefesi	104 – 111
FAZ - 13	18. Yüzyıl - 19. Yüzyıl Felsefesi	112 – 119
FAZ - 14	20. Yüzyıl Felsefesi	120 – 126

Felsefi Düşüncenin Ortaya Çıkışı

- İnsan, yeryüzü coğrafyasında var olduğundan beri dini ve sınırsal faaliyetlerin içinde olduğu gibi, aynı zamanda hem bilimsel çalışmalar yapan bir varlık olmuş hem de "Ben kimim?", "Nereden geldim?", "Evren nasıl meydana geldi?", "Niçin yaşıyoruz?" gibi sorular sorarak derinlemesine bir düşünsel etkinliği de beraberinde yaşatmıştır. İnsan var olduğu günden beri bir değerler sistemi oluşturmaya çalışmış; kendisini, evreni ve varlığı sorgulamıştır.
- Tarihte Hint Medeniyeti, Mısır Medeniyeti, Roma Medeniyeti, Çin Medeniyeti gibi medeniyetler kuran bir varlık olarak insan, oluşturduğu bilgi birikimini bir sistematığa kavuşturma gereği duymuştur. Öyle ki, bundan yaklaşık 2500 yıl kadar önce bugünkü Ege kıyılarımızda yaşamış Antik Yunan'ın kültüründe bir disiplin haline getirmiş bu düşünsel faaliyetlerini. Dönemin coğrafyası ticari faaliyetler bakımından bir yoğunluğa sahip olduğundan Yunanlıların diğer kültürlerle alışverişleri sadece ticari boyutta kalmamış, her türlü düşünsel, bilimsel konularda bu alışverişin yanında yayılma eğilimi göstermiştir.

Bilgi Kutusu

Felsefenin bir disiplin olarak Yunan dünyasında ortaya çıkmasının nedenlerinden biri, bölgenin çok kültürlü bir ticari faaliyet alanı olmasıdır. Antik Yunan'daki ticari faaliyetler kadar bölgenin özgür düşünceye imkan tanıyan yapısı da felsefenin bu coğrafyada disipline edilmesine yol açan önemli bir etkidir.

Örnek

01

Felsefenin Antik Yunan'da ortaya çıkması bir tesadüf değildir. Deniz ticaretinin getirisi sadece ekonomik zenginlik değildi. Ticaretin olduğu yerde sadece mal alınıp satılmaz. Ticaret yapanlar arasında kültürel alışveriş de gerçekleşir.

Felsefenin Antik Yunan'da ortaya çıkması aşağıdakilerden hangisine bağlanmaktadır?

- A) Ekonomik zenginliğe
- B) Tarım toplumu olmasına
- C) Kültürel etkileşime
- D) Tesadüflere
- E) Gelişmiş bir toplum olmasına

Çözüm:

Dikkat

Felsefenin ortaya çıkmasında önemli bir etken de yerleşik hayat sonucu tarımsal ve ticari faaliyetlerle insanların tüketebileceklerinden fazlasını üretmeleri ve böylelikle sıra dışı düşünmeye zaman ayırabilme olanaklarıdır. Bir başka deyişle, üretim fazlasıdır.

Felsefe Terimi

MÖ 570 yılında doğan ve Sokrates, Platon kadar önemli bir yere sahip olan, aynı zamanda bir bilim insanı olan Pythagoras (Pisagor) "ruhun ölümsüzlüğü ve insan yaşamını düzenleyen kurallar" üzerine yoğunlaşırken üzerine çalıştığı bu disiplinin adını da koyan ilk filozof oldu. Artık bilim, sanat, varlık, evren ve değerler üzerine düşünmenin bir adı vardı: **Philosophia**. Philo (sevgi) ve sophia (bilgelik, hikmet) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelen philosophia, "bilgelik sevgisi" anlamında kullanılmaya başlandı. Burada sözü edilen bilgiyi sevmeye ya da bilgelik sevgisi aslında o dönem için daha çok erdemli yaşama sanatına duyulan bir sevgidir.

Bilgi Kutusu

Dikkatimizden kaçmaması gereken bir diğer nokta da Antik Yunan filozoflarının önemli bir çoğunluğunun aynı zamanda bir bilim insanı olduğu gerçeğidir.

Niçin Felsefe?

"Sorgulanmamış bir yaşam, yaşanmaya değermez." diyor Sokrates. İnsanın içinde bulunduğu evreni anlamaya çalışmasının yanında, içinde doğup büyüdüğü toplumun kültürel yapısının, algılarının, eşitlik, özgürlük, barış, adalet gibi evrensel değerlerin ne olduğunun ortaya konması ve anlaşılması için felsefeye ihtiyaç vardır ve hemen her insan farkında olarak ya da olmayarak felsefe yapar.

O hâlde Felsefe:

- Bir bilgi alanıdır.
- Sorgulama faaliyetidir.
- Yalnızca akılla iş gören bir faaliyet alanıdır.
- İlk nedenlerin bilgisidir.
- Yolda olmaktır.
- İnsana ilişkin her şeyi konu alır.
- Günlük hayatın sıradanlığından kurtulmanın adıdır.
- Akıl ilkelerine uygun düşünmedir.
- Özgür düşünce ortamında ve yoğun ticari ilişkilerin yaşandığı bir coğrafyada ortaya çıkmıştır.
- Bilgi için bilgidir. Başka bir amaç için felsefe yapılmaz.
- Akıl dışında (din, mitos) hiçbir referans kabul etmez.
- Kuvvetli bir analiz işlemidir.

- İnsanın aklını kullanarak kendisini, doğayı, evreni anlamaya çalışmasının sistemli hale gelişi MÖ 600 yılı civarında Antik Yunan'da olmasıyla beraber dönemin siyasetinden, günlük yaşam formuna kadar etkili olan felsefi düşünce, bu özelliğiyle Doğu medeniyetlerinin geliştirdiği felsefi anlayışın çok ötesindedir.
- Doğu medeniyetlerinin felsefi ve bilimsel anlayışları öz itibarıyla dini referanslı, dinin öğretilerine uygun olarak hayat bulurken, Batı felsefesinin başlangıç noktası olan Yunan medeniyetinde din bir referans olarak kabul edilmemiştir. Örneğin Mısırlıların Nil nehrinin kabarıp alçalması ile ilgili olarak yaptıkları çalışmalar astronomi alanında önemli bilgiler ortaya koymalarına neden olmuşken, bu bilgilerin üretimini süregelen hale getirememelerinin nedeni, pratik fayda beklentileri olmuştur. Yine Babil Medeniyeti'nin geometri ile ilgili ürettikleri bilgiler bu kapsamda düşünülmelidir. Oysa Batı medeniyeti, kuramsal düzeyde, bilgiyi bilgi için istediğinden ve bu anlayışlarına süregelen bir hakimiyet kazandırdıklarından sağlam temeller üzerinde inşa olmuştur. Aynı şekilde Yunan felsefesinin Hint felsefesinden ayrıldığı nokta da bu referans noktasıdır. Yunan felsefesi aklı esas alan bir yaklaşımla varlığını sürdürmüştür.

Örnek

02

Felsefe ilk kez Batı Anadolu'nun zengin liman kentlerinde ortaya çıkmıştır. Doğudan gelen kervan yollarının sonunda bulunan bu kentler, deniz ticaretinin de merkezini oluşturmaktaydı. Ticari ilişkilerde sadece mallar değiş tokuş edilmez, bu malların üretiminde kullanılan bilgi, görüş ve teknikler de öğrenilirdi. İşte bu alışveriş Batı Anadolu'nun liman kentlerinde yaşayanların dünyayı tanıma, dolayısıyla eski düşüncelerinden kuşku duyma ve bunların yerine yeni bilgi ve birikimlerine uygun bir düşünce sistemi oluşturma yönünde büyük bir atılım yapmasını sağlamıştır.

Bu parçada, felsefenin doğuşu aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Çeşitli uygarlıkların bilgi birikiminden yararlanıldığı bir refah ortamının oluşmasına
- B) Ticaret yoluyla zenginleşen toplumlarda sanatçı ve düşünürlerle yönetimde önemli görevler verilmesine
- C) Toplumda kültürel etkileşim yoğunlaştıkça eğitime verilen önemin de artmasına
- D) Üretim tekniklerinin gelişmesi sonucu ulaşım araçlarının çeşitlenmesine
- E) Ticaretin geliştirdiği girişimci kişiliğin yaşam tarzına da yansımına

Çözüm:

Örnek

03

Felsefenin insana ve topluma yaptığı katkıları göremeyen kişiler, onun boş ve gereksiz bir uğraş olduğunu ileri sürmektedirler. Oysa, insan yaşamındaki rolü kolayca gözlenen telefon, bilgisayar ve televizyon gibi nesnelerin üretiminde felsefenin doğrudan katkısı olmasa da değer ve düşüncelerin üretimindeki katkısı yadsınmaz. Ancak, değer ve düşüncelerin insan yaşamındaki yansımaları yalnızca dolaylı olarak gözlenebilir.

Bu parçaya dayanarak felsefeyle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Günlük yaşam üzerindeki etkisini görmek güçtür.
- B) Ürettiği düşünceler arasında tutarsızlıklar bulunabilir.
- C) Ortaya koyduğu idealler konusunda bireylerin uzlaşması zordur.
- D) Her toplumu farklı biçimlerde etkiler.
- E) Sorguladığı kavramlar zamanla değişir.

Çözüm:

- Felsefe doğduğunda tüm bilimlere içine alan bir yapıya sahipti. Örneğin, matematik, fizik, ne kadar bilim varsa felsefe içinde ele alınıyordu. İnsanın içinde olduğu her alana ilişkin söyleyecek sözü olan felsefe neydi peki? Bir tanımı yok muydu? Tüm bilimlerin, bilim dallarının tanımı, alanı, yöntemi basit bir tanımla anlatımını bulurken felsefe için böyle bir tanım yapmak zordur.

Felsefe Nedir?

Felsefe, bir sorgulama etkinliğidir. Ne için sorgularız? Bilgi üretmek, elde etmek için. O halde felsefe bir bilgi alanıdır. Felsefe bu bilgiyi ortaya koyarken bir zihinsel süreçler zinciri yaşar. Bu süreçlerde kullanılan enstrümanı akıldır felsefenin. Felsefede mutlak doğru yoktur. Bilimde kullanılan deney ve gözlem gibi, üzerinde herkesin uzlaşma sağladığı yöntemleri kullanmadığından felsefenin sonuçları göreceli doğruluğa sahiptir. Örneğin sanatla ilgili olarak "güzelin ne olduğu" veya bilgi ile ilgili olarak "bilgi edinme yollarının neler olduğu" konularına ilişkin filozofların ortaya koyduğu düşünceler göreceli bir doğruluk derecesine sahiptir.

Bilgi Kutusu

Filozof, her şeyi bilen kişi değil, bilge olmaya çalışan ve erdemli yaşamaya çalışan insandır.

Örnek

04

İnsanoğlu önceleri, doğada olup bitenlerin kendinden daha güçlü olduğuna inandığı bazı varlıklardan kaynaklandığını düşünmüş, bu varlıkların yardımını sağlamak için büyüye başvurmuştur. Daha sonra doğada olup bitenlerin kaynağı olarak Thales suyu, Anaksimenes havayı, Herakleitos ateşi göstermiştir.

Buna göre doğada olup bitenleri açıklamada Thales, Anaksimenes ve Herakleitos'un yaklaşımını önceliklerden ayıran temel fark aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gözlem ve deney sonuçlarından yararlanma
- B) Doğadaki varlık ve olaylara anlam verme
- C) Olup bitenleri birden çok nedene bağlama
- D) Doğada olup bitenleri doğal nedene bağlama
- E) Düşünmede sonuçtan çok sürece önem verme

Çözüm:

Felsefi Düşüncenin Özellikleri

1. **Felsefe bir bilim değildir.** Felsefe bilimsel yöntemleri kullanmadığından kesin, genel geçer sonuçlara ulaşamaz. Felsefe öznel bir etkinlik alanıdır.
2. **Felsefe bir soru sorma faaliyetidir.** Felsefenin soru sorma, sorgulama faaliyetinin temelinde merak, hayret duyguları yatar. Felsefenin sorduğu sorular "Nedir?" türünden sorularken, bilimin sorduğu sorular "Nasıl?" türünden sorulardır. Dolayısıyla bilimin soruları bir ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik sorulardır. Felsefenin soruları öze yönelik, özü anlamaya yönelik sorular olarak karşımıza çıkar. Felsefede sorular cevaplardan daha önemlidir.
3. **Felsefede bitmişlik ve kesinlik yoktur.** Sorulan sorulara kesin cevap bulunduğu felsefe orada biter.
4. **Felsefe herkesin içinde bulunduğu bir etkinliktir.** Merak ve hayret duygusu her insanda vardır. Bilme isteğine yol açan bu duygular herkesi bir şekilde felsefenin içine sokar.
5. **Felsefe özgürdür.** Din ya da diğer unsurların kendisini yönlendirmesine izin vermeyen bir özgürlük alanıdır.
6. **Felsefenin çaldığı tek enstrüman akıldır.**
7. **Felsefe varlık, bilgi ve değerler olmak üzere üç temel disiplin üzerinde yükselir.** Felsefenin ontoloji (varlık felsefesi), epistemoloji (bilgi felsefesi) ve aksiyoloji (değerler felsefesi) olmak üzere üç temel disiplini bulunmaktadır.

8. **Felsefe tümelin bilgisidir.** Felsefe varlığı tek tek değil genel olarak ele alır. Bütünün bilgisine ulaşmaya çalışır. Bir başka ifadeyle felsefe tek tek ağaçların değil, ormanın fotoğrafını çekme gayreti içindedir.
9. **Felsefede bilgiye, bilgelige ulaşma çabası esastır.** Yani sonuç değil, süreç önemlidir.
10. **Felsefe refleksiyondur.** Yani bilgi üzerine bilgidir. Örneğin "ahlak" insanlara kurallar sunar. Bunlar bir çeşit bilgidir. Dolayısıyla bir bilgi alanını (ahlak) konu alan bir başka bilgi alanından (felsefeden) bahsetmiş oluruz ahlak felsefesi dediğimizde. "Bilgi üzerine bilgi" (refleksiyon) ifadesi felsefe için çok yerinde bir ifadedir.

Felsefenin İnsan ve Toplum Hayatındaki Rolü

- Felsefeye duyarlı her zihin potansiyelini neredeyse tam olarak kullanma becerisine sahip olur.
- Toplumsal hayatı düzenleyen kurum ve kuralların amaç ve işlevlerini keskin bir dille sorgular.
- Hak, hukuk, özgürlük, eşitlik, barış, demokrasi, adalet gibi kavramların içinin doldurulmasında felsefe üstün bir araçtır.
- Farklı düşüncelere ve düşünenlere karşı hoşgörü olmaları sağlar.
- Felsefeyle uğraşarak zihninin perdelerini yırtmayı başarabilen insanlar toplum içinde prestij sahibi olurlar.
- Felsefeyle uğraşan insan, insanlık için adım atmanın önemini kavrar.
- İnsanın anlama ve bilme ihtiyacına cevap verir.
- Sorduğu sorularla bilime ışık tutar.
- İnsanın, çevresinde olup biten olaylara karşı duyarlı olmasını sağlarken, körü körüne kabul etmemeyi öğretir.

Örnek

05

15. yy. başlarında Floransa Cumhuriyeti'nin güç kaybettiği bir dönemde iktidara gelen Medici ailesi yüzyıllar süren parlak bir dönem başlatmıştı. Mediciler, sanatçı, bilim adamı ve düşünürleri kanat germiş onların rahat ve serbestçe çalışmalarını sağlamışlardı. Mediciler olmasaydı, belki de Floransa'da Leonardo, Galilei, Machiavelli, Torricelli gibi birçok öncü kişi yetişmeyecekti.

Bu parçada sözü edilen dönemdeki düşünsel gelişme aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Akıl ilkelerine öncelik verilmesine
- B) Doğal ve toplumsal sorunların birlikte ele alınmasına
- C) Eski değer ve bulguların önemini yitirmesine
- D) Olguların çok yönlü ele alınmasına
- E) Özgür ve hoşgörü bir çalışma ortamının sağlanmasına

Çözüm:

Örnek

06

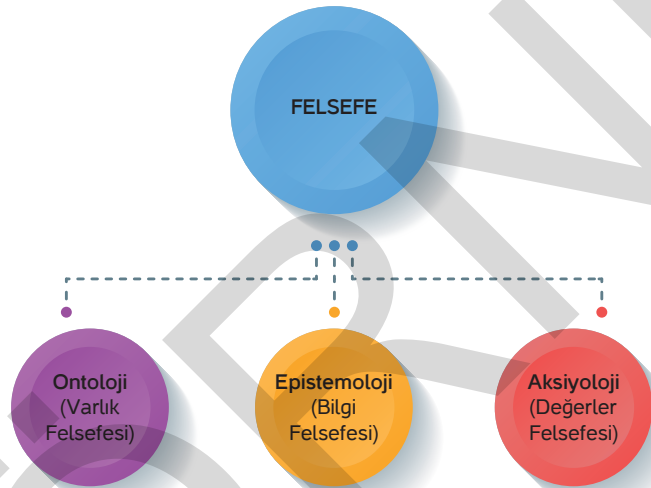
İnsanoğlu sadece para kazanmak peşinde değildir. O, evrenin yapı ve düzenini, yaşamın değer ve amacını, madde ve ruh ilişkisini, bilgilerimizin güvenilirlik derecesini, iyi, güzel ve doğrunun niteliklerini bilmek ister. Felsefe işte bu isteği karşılama çabasıdır.

Parçaya göre felsefenin işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlama ve gerçeği görme ihtiyacını gidermek
- B) Yaşamda başarılı olmayı öğretmek
- C) Mutlu olmayı öğretmek
- D) Toplumsal yaşamı düzenlemek
- E) Okuma alışkanlığı kazandırmak

Çözüm:

Felsefenin Temel Disiplinleri

Tüm bilimlerde temel alanlar, bölümler nasıl varsa felsefede de bazı temel bölümler var. Bu temel bölümleri üç başlıkta ele alabiliriz:

1. **Ontoloji (Varlık felsefesi):** “Varlık var mıdır? Varsa nedir? Tüm varlıkların içinde bulunduğu bir varlık alanı var mıdır? Evren nasıl meydana gelmiştir?” türünden sorular varlık felsefesinin temelini oluşturur. Tüm bu soruların derinlemesine bir zihinsel aktivite gerektirdiğini de belirtmek gerekir.

Örneğin, zihnimizde bir “varlık alanı” oluşturalım. Neye “var” diyorsak bu varlık alanının içine koyalım. O halde bu varlık alanının dışı ne olur? “Yokluk”. “Hiçlik. Bu varlık alanının dışı “yokluk” ise, “yokluk” bir “var olan”dır. Bu durumda “varlık alanı”nın içinde olması gerekir. Şimdi soru şu: Varlık var mıdır? Yok mudur?

Varlık felsefesinin tüm tartışmaları ya da problemleri elbette bu şekilde değildir. Felsefeyle, hayatı hiç görmediğimiz bir pencereden görme imkanı yakalarız.

2. **Epistemoloji (Bilgi felsefesi):** “Bilgi nedir? Bilgilerimiz doğuştan mı gelir, sonradan mı kazanılır? Bilgilerin kaynağı nedir? Doğru bilgi var mıdır? Bilgilerimizin elde edilmesinde belirli yöntemler kullanmak zorunlu mudur?”
3. **Aksiyooloji (Değerler felsefesi):** Değerler felsefesi kendi içinde iki temel alana ayrılır:
 - a. **Ahlak felsefesi (Etik):** “İnsan ahlaki eylemlerde bulunurken özgür müdür? Erdem, iyi, kötü, vicdan gibi kavramların içeriği nedir?” soruları ahlak felsefesinin özünü oluşturur.
 - b. **Sanat felsefesi (Estetik):** Bizler bir insana da, otomobile de, bir eve de ve hatta bir yazıya da “güzel” diyoruz. “Peki nedir bu “güzel” dediğimiz? Birbirinden bu kadar farklı nesne için aynı sözcüğü nasıl kullanabiliyoruz? Sanat nedir ve sanat eseri nasıl ortaya çıkar? Sanat eseri bir toplumsal mesaj verme kaygısı taşır mı? Taşımalı mıdır?” türünden sorularla sanat felsefesi ilgilenir.

Bu temel alanların dışında ayrıca din felsefesi, bilim felsefesi, siyaset felsefesi, hukuk felsefesi, insan felsefesi gibi disiplinler de vardır.

Felsefenin Bilim, Din ve Sanatla Karşılaştırılması

Felsefe ve Bilim İlişkisi

- Her ikisi de merak ve hayretten kaynaklanır.
- Her ikisinde de akıl ilkelerine uygun hareket edilir. Bilim bunun dışında kendine özgü araştırma yöntem ve teknikleri kullanır.
- Her ikisi de herhangi bir kişiye, zümreye, topluma ait değildir. Evrenseldir.
- Felsefi etkinlik öznel bir etkinliken bilimsel faaliyetler nesnelidir.
- Felsefe varlığı genel olarak ele alırken bilim varlığı parçalayarak, parçalara ayırarak, tek tek ele alır.
- Bilim olgusaldır. (Felsefe olması gerekeni inceler.)
- Felsefe varlığın özünü sorgularken bilim varlığın ilişkilerinin nasıl olduğunu açıklamaya çalışır.
- Felsefe kümülatiftir. (Yığılarak birikir, bilim ise ilerleyerek birikir)

Dikkat

Olgusallık demek, nesneler dünyasına ait olmak demektir. Örneğin Kaf Dağı olgusal değildir. Mutluluk olgusal değildir. Oysa yağmurun yağması, dağların, ovaların yapısı olgusaldır. Yani gözlenebilen, ölçülebilen her ne varsa olgusaldır.

Örnek

07

Epiküros, “Hastalanınca doktora gideriz; çünkü doktorlar bedensel hastalıklar konusunda bizden fazla şey bilirler. Ruhsal sorunlar yaşadığımızda da aynı nedenden ötürü filozoflara yönelmeli ve onları doktorları yargılamak kullandığımız ölçütlere benzer ölçütlerle değerlendirmeliyiz. Hastalığı iyileştirmede süreci tıp bilimi nasıl faydasızsa, ruhsal acılarımızı dindirmede süreci felsefe de o denli gereksiz.” der.

Epiküros’un bugün psikolojinin ilgi alanına giren ruhsal sorunların çözümünü felsefeden beklemesi, aşağıdakilerden hangisine bağlanabilir?

- A) Döneminde, bazı bilgi alanlarının henüz ayrıışmamış olmasına
- B) Tıbbi, en gelişmiş ve insanlara en yararlı bilgi alanı olarak görmesine
- C) Felsefenin sistemli bir bilgi alanı olmasına
- D) Felsefenin evrensel bir bilgi alanı olmasına
- E) Felsefenin eleştirel bir bilgi alanı olmasına

Çözüm:

Felsefe ve Din İlişkisi

Geniş çerçevede ele alındığında hem felsefenin hem de dinin konuları bakımından benzerlikleri dikkat çekicidir. Örneğin ikisi de evrenin var oluşuyla, hayatın anlamıyla, ahlakın, iyinin, kötünün ne olduğuyla ilgilenmektedir. Her ikisinde de ortak konu çokça bulunmasına rağmen farklılık, kullanılan yöntemde ortaya çıkmaktadır.

- Ortak konuları vardır.
- Felsefe yalnızca akılla hareket ederken din inanç temelli bir alandır.
- Felsefede sorgulamak esasken dinde sorgulama yerine iman etme vardır.

Örnek

08

Dini bilgi, suje ile obje arasındaki bağın inanç yoluyla kurulduğu bilgi türüdür.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi dini bilginin bir özelliği olamaz?

- A) Normatif (kural koyucu) bilgilerdir.
- B) Evreni ve yaratılışı açıklamak ister.
- C) Kaynağı imandır.
- D) Eleştiriye ve değişime kapalıdır.
- E) Nesnel ve evrenseldir.

Çözüm:

Felsefe ve Sanat İlişkisi

- Her ikisi de öznelir.
- Birer insan etkinliği olarak sanat güzeli bulmaya, felsefe ise doğruyu bulmaya çalışır.
- Her iki dalda da yaratıcılık ön plandadır.

Felsefe ve Metafizik

İlk Çağ filozoflarının aynı zamanda birer bilim insanı olduğunu daha önce belirtmiştik. Aristoteles de hem filozof hem bir bilim insanı olarak felsefi sorunlarla boğuşurken aynı zamanda varlıkların sınıflandırılması, matematik ve biyoloji ile de ilgilenmiştir. Ortaya koyduğu bu eserleri bir kitapta toplayan öğrencileri “Fizik” bölümünden sonra gelen konuları ifade edebilmek için “Metafizik” sözcüğünü kullanmışlardır. Öyleyse metafizik, önceleri sadece bir sıralama ifade ediyordu. Zaman içinde vücudu aşan, fiziği olmayan anlamında “doğaüstü”, “fizikötesi” gibi anlamlara gelerek dilere bu şekilde yerleşmiştir.

Felsefede bir çalışma disiplini olarak metafizik, şu temel problemlerle ilgilenir:

1. **Ontolojik problemler** (Varlıkla ilgili problemler): “Varlık var mıdır? Varlığın özü nedir?” türünden sorular bu kapsamdadır.
2. **Kozmolojik problemler** (Evrenin yapısı ve oluşumu ile ilgili problemler): “Evren nasıl meydana geldi? Evrende bir amaçlılık, nedensellik var mıdır? Evrenin meydana gelişi ilahi iradenin bir sonucu mudur?” gibi sorular bu kapsamdadır.
3. **Teolojik problemler** (Dinin alanı ile ilgili problemler): “Tanrı var mıdır? Ruh var mıdır? Varsa doğası nedir? Maddi olan beden ile maddi olmayan ruh arasında nasıl bir ilişki vardır?”

Bilgi Kutusu

Tüm bunların dışında metafizik dendiğinde “gözleme veya ölçmeye konu olmayan” anlaşılmalıdır.

Örneğin “Hayatın bir amacı var mıdır?”, “Mutluluk nedir?” gibi sorular metafizik sorulardır. Sözünü ettiğimiz metafizik anlayış bir dönem reddedilse de günümüzde felsefe çevrelerinin metafiziği reddetmeyip, insanın hayattaki yeri, kaderin var olup olmadığı, niçin yaşıyoruz türünden sorularla ilgilendiklerini görüyoruz. Bu ilgileniş aslında “en doğru bilgiyi bilim verir” düşüncesine tam olarak bağlanmayışın bir ifadesidir.

Örnek

09

Dünyanın başlangıcı, sonu ve niçin var olduğuna ilişkin sorular hep merak uyandırır. Heidegger, bu türden sorulara ilişkin genel fikirlerin ve bunların tarihinin ayrıca bunlardan kaynaklanan başka şeylerin belirlenmesinde felsefe sözcüğünün kullanılmasını olanaksız kılmıştır. Bunun da Heidegger’in felsefeye en temel katkısı olduğu söylenebilir.

Bu parçaya göre Heidegger’in felsefe sözcüğünün kullanılması ni istemediği alan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Etik B) Metafizik C) Estetik
D) Bilim felsefesi E) Bilgi kuramı

Çözüm:

Örnek

10

Felsefi düşünce genellikle bütün bildiklerimizi, düşüncelerimizi, toplumda kabul ettiğimiz değerlerimizi, önyargılarımızı, tutku ve duygularımızı, her türlü alışkanlıklarımızı irdelememizi ve özgür düşünce süzgecinden geçirmemizi sağlar.

Bu parçada felsefi düşüncenin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sorgulayıcı olma
B) Sistemli olma
C) Mantıksal olma
D) Öznel olma
E) Geniş kapsamlı olma

Çözüm

1. Bir bilgi türü olarak felsefenin henüz yapılmadığı dönemin insanları, hem yaşantılarında karşılaştıkları olaylara hem de evrenin yapısına ilişkin meraklarına anlam verebilmek için mitoslara başvurlardı. Ancak felsefenin İlk Çağ'da ortaya çıkmasıyla ki insanlar, olay ve olgular karşısında kendi akıllarını kullanmayı öğrenebildiler. Felsefe; onlara merak ettikleri doğa olaylarını, mistik ve mitsel öykülere değil, yine doğanın kendisine yönelerek anlayabileceklerini hatırlattı.

Parçada, aşağıdakilerden hangisinin bir eleştirisi yapılmaktadır?

- A) Bilme ve anlama için düşünmenin gerekli olduğunun
- B) Evreni anlayabilmek için felsefeye ihtiyaç olduğunun
- C) Doğa olaylarını, doğaüstü güçlerle açıklamanın
- D) Varlığı açıklarken yine varlıktan hareket etmenin
- E) Doğayı ve insanı anlamak için akli kullanmanın

2. Aristoteles, felsefenin insanlar için kaçınılmaz bir etkinlik olduğuna inanıyordu. Bir düşüncenin doğru ya da yanlış olduğu iddiasını desteklemek için kanıtlar sunmaya başladığımızda felsefe yapıyoruz demektir. Bize büyük bir ıstırap çektiren ahlaksal bir yargıyı savunduğumuzda felsefi bir işe girmişiz demektir. Bir siyasal tutumu diğerine karşı desteklemek için gerekçeler gösterdiğimiz zaman da felsefe yaparız.

Bu yaklaşım, aşağıdakilerden hangisini temellendirir?

- A) Felsefe, toplumların gelişimine öncülük eder.
- B) Felsefenin alanı, bilimlerden daha geniştir.
- C) Felsefe, düşünceyi zenginleştirir.
- D) Felsefesiz bir yaşam düşünülemez.
- E) Felsefe, düşünceyi huzursuz eder.

3. İnsanların etkileşim sürecinde yaptıkları konuşmaların hangileri felsefeyle ne kadar ilgilidir? Bu soruya verilecek en belirgin yanıt şudur: Bir sözü kim söylemiş olursa olsun, hemen onaylanmayıp düşünce testinden geçiriliyor ve derinlemesine çözümlemeye tabi tutuluyorsa felsefi yaklaşım, o konuya damgasını vurmuş demektir.

Buna göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Düşünme, anlama ve sorgulama etkinliği olduğu
- B) Toplumsal sorunlara kalıcı çözümler getirdiği
- C) Varlığını tarihsel bilgi birikimine borçlu olduğu
- D) Her türlü konuda tek belirleyici olduğu
- E) Bilimin bulgularına bağımlı olduğu

4. Felsefe, kavramlar oluşturma sanatıdır ve kavram üretme gücünü kendinde taşır. Yalnız bu, sıradan bir kavram üretme işi değildir. Söz konusu kavramlar, insan zihninin berraklaşmasını, aklın ışımasını, bilinmeyenlerin aydınlatılmasını sağlar. Öyle ki, insanlar bu kavramlarla tanıştıklarında dünyaları değişir.

Parçadaki düşünceye dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Bilimler, felsefi kavramlar yolu ile bilimsel bulgulara ulaşmaktadır.
- B) Her kavramın insan bilincinde doğuştan saklı bulunan dayanakları vardır.
- C) Bilim ile felsefenin tüm kavramları özünde aynıdır.
- D) Kavramlar, herkesin kendine göre yorumladığı zihinsel kurgulamalardır.
- E) İnsanın düşünce dünyasının gelişmesi, felsefi kavramlar sayesinde olur.

5. Doğu kültürlerinden etkilenmiş bulunan İyonya'nın varlıklı liman kentleri, Antik Dönem'de birçok kültürden önce felsefi düşünce üretimine ve birikimine sahip oldular. Bir yandan farklı kültürlerle ticaretin getirdiği canlılık, bir yandan da kendi içlerinde nispeten hoşgörü ve demokratik bir ortam, felsefenin bu bölgede canlanmasını sağladı. Ticaret yoluyla farklı kültürlerin ve farklı düşüncelerin de tanınması, felsefenin tek boyutlu düşünce tarzı ile gelişmeyeceği gerçeğini de göstermiş oldu.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi felsefi düşüncenin ortaya çıkış koşullarından birisi olamaz?

- A) Farklı kültürlerin varlığını doğal sayma ve benimseme
- B) Bilimde otorite sayılan kişilerin sözlerine güvenme
- C) Dışa açık olma ve sosyal ilişkilere önem verme
- D) Düşünce özgürlüğüne sahip olma
- E) Farklı görüş ve düşünceler karşısında hoşgörü olma

6. Filozoflar doğanın yapısı ve düzenini, insan bilgisinin değerini, insan yaşamının anlamını, iyi ve güzel olanın ne olduğunu sorgularken, başka hiçbir kaygı taşımadan, sadece "bilmek için bilmek" amacına yönelirler. Bilgelik sevgisinin temeli de işte budur. Felsefi bilgi birikimi ancak bu yolla gerçekleşir.

Buna göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Toplumsal kuralları denetlediği
- B) Evrenin işleyiş yasalarını aradığı
- C) Mutlu bir yaşamın sırlarını öğrettiği
- D) Anlama ve gerçeği görme ihtiyacını karşıladığı
- E) Pratik hayatın sorunlarına çözümler getirdiği

7. Felsefede kavramlar, onların tanımlanmalarına katkıda bulunan filozofların yaklaşımına göre içerik kazanırlar. "Bilgelik sevgisi"ni ele alalım. Bundan herkes kendine göre bir anlam çıkarmakla birlikte filozofun kastettiği, sıradan insanların yaklaşımından farklı olacaktır. Hiçbir karşılık beklemeden, gündelik kaygılardan arınmış olarak gerçeği, sadece gerçeği aramak. Bu arayış sürecinde kavramları keşfeden filozof, aynı zamanda kavramın insan bilincinde uyandırması gereken anlama da yön vermiş olur.

Buna göre, felsefi kavramlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İnsan bilincinde doğuştan var olduğu
- B) Her kültürde aynı çağrışımı uyandırdığı
- C) Filozofun bakış açısıyla belirlendiği
- D) Bilimsel bilgilerin alt yapısını oluşturduğu
- E) Gündelik gereksinimlerin giderilmesine yönelik olduğu

8. Felsefeyle tanışmanın yolu, bazı felsefi soruları sormaktan geçer: Dünya nasıl yaratıldı? Olan bitenin ardında bir düzenleyici güç var mı? Ölümden sonra bir hayat var mı? Bu türden sorular, çağlar boyu insanlığı meşgul etti. İnsanın ne olduğunu, dünyanın nasıl oluştuğunu düşünmemiş hiçbir uygarlık bilmiyoruz. Düşünce tarihi, sorduğumuz her soruya değişik cevaplar verildiğini gösteriyor. Zaten sorular da hemen çözümlenebilecek türden değil.

Parçadaki anlatıma dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Felsefede soru sormak, onları yanıtlamaktan daha önemlidir.
- B) Felsefe, olgusal varlıklar üzerine düşündürmektir.
- C) Felsefenin önemi, kuramların kesinliğinden gelir.
- D) Felsefenin bilimden farkı, konularının evrensel olmasıdır.
- E) Felsefi bilgi ile dinsel bilgi arasında fark yoktur.

9. Felsefede aynı sorunun farklı yanıtları olabileceği gibi filozofların tüm çabalarına rağmen bazı soruların yanıtsız kalması da mümkündür. Çünkü felsefe, tıpkı hayat gibi dallanıp budaklanarak gelişen ve değişen bir etkinliktir. Bu yüzden felsefe, mutlak yanıtlar bekleyenlere göre değildir.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Felsefede doğrulara ancak akılla ulaşılır.
- B) Felsefe soruları yanıtlanamaz niteliktedir.
- C) Felsefe, bilimin açıklayamadığını açıklar.
- D) Felsefede kesin yanıtlara ulaşmak uzun çalışmalar gerektirir.
- E) Felsefe, kalıplaşmış yanıtları dışlayan bir çalışmadır.

10. Biz felsefe öğretimini; bireye kuşatıcı bir perspektif kazandırmak ve her yaşama alanını, her yaşama biçimini sorgulamak, kendimizle ve dünya ile açık biçimde konuşabilmemizi, hesaplaşabilmemizi sağlamak biçiminde anlamaktayız. Bu anlamda felsefe eğitimi, felsefenin hayat için değerini sorgulayan ve yaşama bilgisi peşinde koşan bilgelik yolcusunun, zihince özgün ve özerk, hayatı ve düşüncesiyle hür, başka şahsiyetlerin de hak ve özgürlüklerini tanıyan bir kişilik yetiştirmektir. Böyle bir bilinç, sahip olduğu eleştirel bakış açısı ve önyargılardan arınmış kişiliği ve kimliği ile kültürünü, tarihini ve onların oluşum şartlarını anlamaya, olumluya doğru değiştirmeye ve geliştirmeye çabalar.

Bu parçadan hareket ederek aşağıdakilerden hangisinin felsefe öğretiminde yer alması beklenemez?

- A) Bireyin özgür bir biçimde düşünmesini sağlama
- B) Eleştirel düşünceyi hayatın her alanında kullanma
- C) Tarihsel ve toplumsal yapıyı sorgulayıcı bir bakış açısıyla ele alma
- D) Mutlak sonuçların olmadığı bilinciyle daima araştırma
- E) Dogmatik düşünce modelini yaşamın merkezine yerleştirme

11. Sıradan insanlar olaylara yaklaşırken bazı belirlenmişliklerin etkisinde kalır. Filozof ise ön yargılardan, içinde yaşadığı toplumun kendisine kabul ettirmek istediği inançlardan uzak durabilen kişidir. Bu inançlara dışarıdan bakabilen, sorgulayıp eleştirebilen kişidir.

Bu parçada felsefenin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Genel geçer bilgi olması
- B) Evrensel bilgi olması
- C) Kümülatif olması
- D) Şüphecî ve eleştirel olması
- E) Varlığı parçalayarak ele alması

12. Felsefi düşünce "özgür düşünce"dir. Evrene, var olan her şeye karşı kendisini koymuş olan insanın; nesneye karşı öznenin, topluma karşı bireyin akla dayanan düşüncesidir. Kalıplaşmış düşünceye "hayır" deme yolu ile "evet" bulmaya çalışmaktır. İnsan düşüncesinin, nesnesini ve kendini sürekli olarak evirip çevirmesi, düşünmesi, eleştirmesi ve irdelemesidir. Hayatta elle tutulur halde gerçekleşmemiş olanın, düşüncede gerçekleştirilmesidir.

Buna göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Rasyonel bakış açısı gerektirdiği
- B) Dogmalarla mücadele halinde olduğu
- C) Bilimle örtüştüğü oranda anlamlı olduğu
- D) Sorgulayıcı bir akli gerektirdiği
- E) İdeal olanı konu edindiği

1. Felsefede ulusal özellikler her zaman kendini gösterir; ama bu özelliklerin belirleyici olmaktan çıktığı yerde gerçek felsefe başlar. Filozof olmak için yapılacak şey, dünyanın bütün düşünce mirasına sahip çıkmaktır. Bilinç düzeyinde dünyayı ne ölçüde kavramışsak filozof olma şansımız da o kadar yüksektir.

Parçada filozof olabilmenin koşulu olarak aşağıdakilerden hangisi temel alınmıştır?

- A) Ulusal kimliğin yansıtılması
- B) Gerçeklerin olduğu gibi aktarılması
- C) Evrensel değerlere yönelinmesi
- D) Yaşamın anlamının sorgulanması
- E) Değer yargılarına bağlı kalınması

2. Felsefe, soru sorma etkinliğidir. Sorulara verilen yanıtlarla yetinmeyip yeniden soru sormak felsefenin ayırt edici özelliğidir. Aynı soruya verilen her yanıt yeni bir bakış açısını getirir.

Bu parçada, felsefe ile ilgili olarak hangi özellik vurgulanmaya çalışılmıştır?

- A) Felsefede arayışın hiç bitmemesi
- B) Tümel olması
- C) Akıl ve mantık ilkelerine uygun olması
- D) Genel – geçer bilgi olması
- E) Birikimsel olması

3. Halk arasında “felsefe karın doyurmaz” diye bir söz vardır. Burada kastedilen, felsefeyle uğraşmanın boş bir çaba olduğudur. Doğrudur; felsefe size zenginlik, ün, şöhret gibi özellikler kazandırmaz. Ama kim olursanız olun, yaşadığınız hayatı anlamamanın, kendinizi tanımanın kapılarını aralar felsefe.

Buna göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İnsana pratik yarar sağlar.
- B) İnsanın yaşadığı dünyayı anlamasını kolaylaştırır.
- C) Geleceği tahmin etmemizi sağlar.
- D) Ün ve şöhret kazandırır.
- E) Boşuna bir çabadır.

4. İlk Çağ'da felsefenin ana konusu “arkhe” problemi olmuştur. Orta Çağ'da ise daha çok din ve Tanrı üstüne düşünmelerin yoğunlaştığı görülür. Günümüzde ise filozofların özgürlük, insan hakları, birey gibi konularda daha çok fikir ürettiklerini söyleyebiliriz.

Buna göre, felsefe için aşağıdakilerden hangisi öncelikle söylenebilir?

- A) Her çağda felsefeye ihtiyaç duyulmuştur.
- B) Orta Çağ'da din ve Tanrı üstüne düşünmenin yoğunlaşmasında kilisenin baskısı etkili olmuştur.
- C) Özgürlük günümüzün en önemli sorunsalıdır.
- D) “Arkhe” problemi artık sonlandırılmış bir problemdir.
- E) Felsefe, yaşanan çağın sorunlarından bağımsız bir düşünme etkinliği değildir.

5. Filozof; her gördüğüne inanmayan, inanılana güvenmeyen, sorgulayıcı ve şüpheli bir kişiliğe sahiptir. Bizim için kesin doğru görünen her şey ona göre tartışma götürür.

Buna göre, filozofun en önemli özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düzenli ve sistemli düşünmesi
- B) Eleştirel bir anlayışa sahip olması
- C) Varlığa tümel yaklaşması
- D) Evrensel bir tavır takınması
- E) Birikimli olması

6. İyi bir filozof olabilmek için gereken ilk şey, merak etme yeteneğidir. Felsefi sorular herkesi ilgilendirmekle beraber herkes filozof olamaz. Çoğu insan, gündelik hayatın öyle esiri olur ki, hayatı ve varoluşu sorgulamak gerilerde bir yerlerde kalır. Filozofsa dünyaya alışmayı bir türlü beceremez. Dünya onun için hala akıl almaz, sırlarla dolu ve gizemlidir.

Bu parçada, filozofun hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

- A) Yaşam ve insanla ilgili olanı eleştirme
- B) Herkes için doğruyu açıklayan ahlak ilkelerini araştırma
- C) Yaşadığı dünyayı olduğu gibi betimleme
- D) Bilimsel açıklamalarla kesin doğruya ulaşma
- E) Diğer insanlardan daha bilgili olma

7. Israrla doğruların altını çizer, durmaksızın eleştirilerde bulunur, berrak bir zihin ve özgür bir mizaç abidesi olarak yükselirler toplumda. Her meselede yapacak farklı ve orijinal yorumları vardır. Analitik düşünür, akılcı çözümler sunar, nadir dehaler olarak dolaşırlar aramızda. Yaşam boyunca herkes yararlanır onların ışığından.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki özelliklere sahip olan bir filozof için uygun bir yaklaşım değildir?

- A) Düşünceleriyle insanlara yol gösterme
- B) Sorgulayıcı bir zihne sahip olma
- C) Rasyonel bir tavır takınma
- D) Başkalarının düşüncelerini kabullenme
- E) Olaylara diğer insanlardan farklı bakma

8. Birçok filozof, kendinden önce gelenlerin görüşlerinden farklı, kimi zaman onlara zıt bir görüşle ortaya çıkmış; kendinden sonra gelen filozoflar tarafından reddedilme kaderiyle de karşılaşmıştır. Bir bakıma filozofun felsefede kendisine kadar olan gelişmeleri ve savları gözden geçirerek yeni bir felsefe sistemine ulaşma çabası içinde olduğu söylenebilir.

Bu parçada, aşağıdaki görüşlerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Felsefi görüşler, evreni ve varlığı bir yönüyle değil bütünüyle açıklamaya çalışır.
- B) Her felsefe görüşü, onu oluşturan düşünürün kişiliğini yansıtır.
- C) Her felsefe akımı, kendi içinde düzenli ve tutarlı bir bilgi bütünüdür.
- D) Felsefede üretilen bilgiler, doğruluğu ya da yanlışlığı tartışılmaz niteliktedir.
- E) Filozoflar, felsefedeki bilgi birikimini sorgulayarak kendi görüşlerini oluşturmaya çalışırlar.

9. "Filozoflar aynı şeylere bakarlar ama aynı şeyi göremezler. Çünkü felsefe insanı başkalaştırmaktadır. Yıllarca öğrendiğim, mutlak doğru diye bildiğim doğrularımı yıkmak ve hatta görme biçimlerimi değiştirip her şeyin üstüne bir sis perdesi örtmektir. Böylece felsefe bildiklerimden de şüphe etmemi sağlar. Gelecekte nasıl davranmam gerektiğini ve olması gerekeni söylemeyi bana öğretmeye çalışır."

Bu düşüncelere göre, aşağıdakilerden hangisi felsefe için söylenemez?

- A) Evrensel bir etkinliktir.
- B) Filozoflar öznel yaşantılarını felsefelerine yansıtır.
- C) Şüphe, doğru bilgiye ulaşmanın bir aracıdır.
- D) Felsefe, insana ideal olanı öğretmeye çalışır.
- E) Felsefe, mutlak ve kesin sonuçları içerir.

10. Filozof, bir temele oturtulmuş ama sonuna kadar geliştirilmemiş bir düşünceden işe başlar ve bu düşünce üzerine çalışmaya devam ederse bu ışığın ilk kıvılcıklarını borçlu olduğu düşünürün ulaştığı yerden daha ileri gider.

Bu parça, aşağıdaki yargılardan hangisini destekler?

- A) Filozof, işine önyargısız ve eskimiş genellemelerden arınarak başlamalıdır.
- B) Filozof, felsefi soruşturmaya başlarken sorulabilecek tüm soruları öncelikle kendisine sormalıdır.
- C) Filozof, yaşadığı çağın ele alınmamış temel sorunlarından yola çıkmalıdır.
- D) Felsefe etkinliği filozofların kendi aralarındaki tartışmalarla gelişir.
- E) Filozof felsefi düşünce birikiminden beslenir ve bu birikime katkıda bulunur.

11. Felsefenin öznel olması, felsefe sistemlerinin birbirinden tamamen bağımsız olmaları anlamına gelmez. Platon, Sokrates'ten etkilenmiştir. Hegel olmasaydı Marx'ın diyalektik materyalizme ulaşması belki de mümkün olmayacaktı. Hiçbir filozof kendinden önce söylenmiş hiçbir sözü olduğu gibi benimsememez, sorgulamadan kabul etmez.

Bu parçadan aşağıdaki sonuçlardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Felsefe tarihi, felsefi sistemlerin hesaplama tarihidir.
- B) Felsefi bilgi tarihsel bir birikime dayalıdır.
- C) Felsefi sistemler, birbirleriyle etkileşim içinde olmuşlardır.
- D) Her filozof, kendine özgü görüşlerle felsefe tarihinde yerini almıştır.
- E) Felsefe, eleştirel bakış açısının ürünüdür.

12. Birey olarak filozofların da farklı biçimde dinsel inançları olabilir. Ancak filozoflar, felsefi görüşlerini dogmalara değil, akla dayandırır. Çünkü herhangi bir konuya ilişkin felsefi çözümleme, kendi dayanak ve gerekçelerini rasyonel biçimde kendi içinde taşır. Felsefe; bireyden itaat etmesini veya boyun eğmesini değil, akla dayalı olmasını ve sorgulamasını bekler.

Bu parçaya dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefenin temel dayanağının akla dayalı eleştiri olduğu
- B) Filozofların, savlarını kanıtlama ihtiyacı duymadıkları
- C) Felsefenin işe yarar bulgularının olmadığı
- D) Filozofların inançlarının zayıf olduğu
- E) Filozofların din ile felsefeyi kaynaştırmak istedikleri

Düşünme ve Akıl Yürütmenin Temel Kavramları

Görüş

- Görüş, insan zihninin içinde hareket ettiği ortamdır. Kavramlar, onu kullanan kişinin dünya görüşüne göre anlam kazanır. İnsanın var olanı tanıması, değerlendirmesi, böylece kazandığı bilgileri kullanması, herhangi bir eylemde bulunması dünya görüşüne bağlıdır. Başka bir ifade ile insanı dünya görüşü yönlendirir.

Bilgi Kutusu

Görüş, başta felsefe olmak üzere siyasi, ahlaki, dini, bilimsel ve sanatsal pek çok disiplinin ilgi alanı olarak sınıflandırılabilir.

Dünya görüşü, bireye, aileye, topluma ve de bütün bir kültüre ilişkin olarak gerçekliği etkili ve anlamlı bir şekilde yansıtan ve insanın bilinç içeriğini güçlü ve derin bir biçimde yorumlamaya imkan sağlayan bir konumda bulunmaktadır. İnsanın hayatı ve varoluşu hakkında derin sorular söz konusu olduğunda, onun temel dünya görüşünden daha tatminkar cevaplara, başka bir kaynaktan ulaşamamaktadır.

Önerme

Önerme, özne ve yüklem olmak üzere en az iki terimden ve bir bağdan oluşan, bir yargıyı dile getiren ve doğruluk değerine (doğru veya yanlış) sahip olan cümlelerdir.

Bilgi Kutusu

Önerme, bir yargı bildiren yani doğru ya da yanlış olabilen, doğruluğu, yanlışlığı gösterilebilen ifadelerdir. Buna karşılık soru, ünlem, dua, dilek, duygu, temenni, gereklilik ve emir bildiren ifadeler önerme değildir.

- Önermeler, yargının niceliği bakımından tümel, tikel ve tekil olmak üzere üçe ayrılır:

Tümel önerme: Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın tümünü ifade ediyorsa (kapsıyorsa) tümel önermedir. Önermenin öznesi, "her", "bütün", "hiçbir", "hepsi" gibi ifadeler alır.

Tikel önerme: Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın bir kısmını ifade ediyorsa (kapsıyorsa) tikel önermedir. Önermenin öznesi, "bazı", "bir kısım", "birçok", "çoğu", "kimi" gibi ifadeler alır.

Tekil önerme: Önermenin yargısı (yüklemi), bir sınıfın tek bir bireyini ifade ediyorsa tekil önermedir.

Örnekler:

- Bütün filler hayvandır. (Tümel önerme)
- Bazı doktorlar cerrahdır. (Tikel önerme)
- Ali zekidir. (Tekil önerme)

Argüman

- Argüman, bir iddiayı, bir tezi, bir görüşü desteklemek, doğrulamak veya güçlendirmek amacıyla, bir ya da daha fazla sayıda öncül ya da kabulden belli bir sonucun çıkarsandığı kanıtlama tarzı ya da formuna denir. Argümantasyon ise mantıksal bir süreç olup kanıtlardan sonuçlara ulaşmak için belirli kuralları sergileyen akademik bir disiplindir.
- Bir argüman geçerli ya da geçersiz olabilir, güçlü ya da zayıf olabilir ama bir argümanın kesin olarak doğru ya da yanlış olduğu söylenemez. Argümanların, ancak bileşenlerinin yani öncüllerinin, çıkarımının ya da sonucunun ayrı ayrı doğru veya yanlış olduğundan bahsedilebilir. Çünkü argüman, "bir önerme veya bir görüş ileri sürmek için oluşturulan birbirine bağlı bir dizi ifade" olarak tanımlanmaktadır.

Tümdengelim (Dedüksiyon)

Tümdengelim, bir ya da daha fazla öncülden zorunlu olarak sonucun çıkarılmasıdır ve tümelle tekil (genelle özel) arasında sıkı bir ilişki gören ve bu ilişkiyi en doğru olarak ortaya koymanın yollarını araştıran akıl yürütme yöntemidir.

Örnek:

1. öncül önerme: Bütün insanlar ölümlüdür.
2. öncül önerme: Sokrates insandır.
- Sonuç önermesi: O halde Sokrates de ölümlüdür.

Tümevarım (Endüksiyon)

Tümevarım, özelden genele ya da olaylardan yasalara geçiş şeklindeki akıl yürütmedir. Genelden özele ya da tümelden tikele giden, genel yasadan örnek ya da özel bir uygulamasını çıkarsayan tümdengelimle karşıt olarak, özelden genele, tek tek olgulardan genel yasalara ulaşan tekil gözlem önermelerinden sınırlanmamış genellemelere yükselen ve genellemeye dayalı akıl yürütme türüdür.

Örnek:

1. öncül önerme: Yere attığım kalem düştü.
2. öncül önerme: Yere attığım silgi düştü.
3. öncül önerme: Yere attığım kitap düştü.
- Sonuç önermesi: O halde yere atılan bütün cisimler düşer.

Analoji (Benzeşim)

Analoji, iki farklı önerme arasındaki benzerlik veya benzerliklerden yola çıkılarak birisi için geçerli olan bir özelliğin diğeri için de geçerli olmasının öne sürülmesidir. Burada özelden özele doğru bir yol izlenir.

Örnek:

1. öncül önerme: Selim uzun boyludur, güzel basketbol oynar.
2. öncül önerme: Yavuz da uzun boyludur.
- Sonuç önermesi: O halde Yavuz da güzel basketbol oynar.

Örnek

01

Aşağıdaki akıl yürütmelerden hangisinde analoji kullanılmıştır?

- A) Bütün çift sayılar ikiye tam bölünür. 2500 çift sayıdır. O hâlde 2500 ikiye tam bölünür.
- B) Ayşe ve Ceren dans etmekten hoşlanan iki iyi arkadaştır. Ayşe pop müzikten hoşlandığına göre Ceren de pop müzikten hoşlanır.
- C) Gördüğüm bütün kargalar, serçeler ve güvercinler uçuyordu. Demek ki bütün kuşlar uçabilir.
- D) Her zaman hava kara bulutlarla kaplandığında yağmur yağıyor. Bugün de hava kara bulutlarla kaplandı. O hâlde yağmur yağacak.
- E) Didem düzenli ders çalışarak başarılı oldu. Deniz de düzenli ders çalışarak başarılı oldu. O hâlde düzenli ders çalışan herkes başarılı olur.

Çözüm:

Tutarlılık ve Çelişiklik

- Tutarlılık, ortaya çıkartılan düşüncelerin kendi içerisinde çelişki taşıması, önceki veya sonraki bilgiler arasında mantıksal olarak bağ kurulmasıdır.

Bilgi Kutusu

Filozofa ait düşünce, kendi içerisinde mantıksal tutarlılık ve sistemli bir bütünlük sağlarsa, o bilgi tutarlıdır.

- Çelişiklik, aralarında çelişme bulunanların niteliğidir; nitelik ve nicelik bakımından birinin doğruluğu ötekinin yanlışlığını ve birinin yanlışlığı ötekinin doğruluğunu gerektiren önermeleri dile getirir.

Bilgi Kutusu

Felsefe alanında dile getirilen bir yargının doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmesi, o yargının tutarlı olup olmadığına, yani yapısında bir çelişkinin bulunup bulunmamasına, sağlam gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmesine ve mantık ilkelerine uygunluğa bağlıdır.

Gerçeklik ve Doğruluk

- Gerçeklik, var olan her şeydir. Ancak felsefede gerçeklik hakkında farklı görüşler dile getirilmiştir. Bazı filozoflar gerçek olanın yalnızca zihinde tasarlanabildiğini, dış dünyadaki nesnelerin gerçek olmadığını savunurlar. Asıl gerçeğin yalnızca zihinsel kavramlar olduğunu, somut nesnelerin varlığının yalnızca zihindeki kavramlarına bağlı bulunduğunu savunan bu anlayışa “idealizm (düşüncelilik)” denir. Bazı filozoflar ise gerçekliğin somut nesneler olduğunu savunurlar. Somut ve nesnel varlığı gerçek sayan ve maddeye öncelik veren böyle bir anlayışa da “materyalizm (maddecilik)” denir.
- Doğruluk, insanın dünyada olup bitenlere yönelik beklenti veya inançlarına; bir nesne, bir olgu ya da olgusal bir ilişkiyi betimleme, açıklama türünden girişimlerine özgü bir özelliktir. Beklenti veya inançlarımız, olgulara ilişkin betimleme, açıklama ve ön deyimlerimiz doğru ya da yanlış olabilir. Öyleyse doğruluk ya da yanlışlık, doğa dediğimiz gerçekliğin değil, gerçekliğe ilişkin sav, beklenti, öndeyi ve açıklamalarımızın bir özelliğidir.

Bilgi Kutusu

Doğruluk ve gerçeklik bir ilişki içinde bulunmaktadır ama aynı şey değildirler. Doğruluk, düşüncedeki bir şey üzerine söylenmiş bir yargıya ya da önermeye aittir. Bir yargının ya da önermenin doğruluk değeri vardır. Bir yargının doğruluğundan söz etmek, o yargının yanlış ya da doğru olabileceğini söylemektir.

Örnek

02

Arabamın motoru çalışmıyor. Tamirciye gösterip “Karbüratörde ne var?” diye sorduğumda, Hiç diyor. Bunun bir önerme olduğunu kabul edersek, bu önerme doğru olabilir mi? Elbette doğru olabilir. Ama bir önerme doğruysa gerçekliğin de onun söylediği gibi olması gerekir. Doğruluğun tanımı bu. Öyleyse karbüratörde bir hiç olması gerekir.

Bu parçaya göre, doğru önermede bulunması gereken özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İfadesinin kısa ve basit olması
- B) Yanlış yoruma kapalı olması
- C) Akla uygun olması
- D) Gerçeğe uygun olması
- E) Duruma göre değişebilmesi

Çözüm:

Doğruluk Ölçütleri

a. Uygunluk

Doğruluk, düşüncelerimizin içeriği ve gerçeklik arasındaki uygunluk ilişkisidir. Diğer bir ifadeyle eğer herhangi bir önerme, olgularla uygunluk içindeyse doğrudur. “Dünya yuvarlaktır.” önermesi, her şeyden önce bildiri niteliğinde olduğu için bir önerme olarak kabul edilir. İkinci aşama olarak bu önerme eğer varlığın o andaki durumunu onaylıyorsa doğrudur. Yani diğer bir ifadeyle “Dünya” gerçekten yuvarlaksa doğru, değilse yanlıştır. Dikkat edilirse burada doğruluğu belirleyici olan önerme değil, ilişkin olduğu olgudur. Kısacası doğru önerme, ilişkin olduğu olguya denk düşen önermedir.

Bilgi Kutusu

Bir önerme ancak ve ancak kendisine dayanak olan varlığın durumuna uygun oluyorsa doğrudur. Bir önerme varlığın bir özelliğini ifade ediyorsa doğrudur. Eğer bir özellik konu olan varlıkta bulunmuyor ise önerme yanlıştır. Örneğin; “Sınıfta on öğrenci vardır.” yargısının doğruluğu, sınıfta on öğrencinin olup olmadığına bakılarak anlaşılır.

b. Tutarlılık

Uygunluk kuramına alternatif olarak öne sürülen bu kurama göre bir düşünce, inanç veya ifade yalnızca önermeler, inançlar ve ifadeler dizgesiyle uygun bir şekilde tutarlıysa doğrudur. Bu kuramı savunanlara göre doğruluk, bireysel önerme ve düşüncelerin değil, bunların tümünü kapsayan dizgenin bir özelliğidir. Böyle bir dizge için ancak tam anlamda doğru diyebiliriz. Bireysel önermelere doğruluk ögesi gözüyle bakabilir ama hiçbirini kendi başına yeterince doğru sayamayız.

Örnek

03

Platon’dan beri doğruluk hakkında genel olarak kabul gören bazı ilkeler vardır. Bunlardan biri olgulara dair bütün soruların tek bir doğru yanıt olduğu, bir diğeri de bu doğru yanıtların birbirleriyle çelişmemesi ve hepsinin bir arada uyumlu bir bütün oluşturması gerektiğidir.

Bu parçada dile getirilen ilkelerin belirttiği doğruluk ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yazar
- B) Uygunluk
- C) Tümel uzlaşım
- D) Tutarlılık
- E) Apaçıklık

Çözüm:

c. Apaçıklık

Bir bilginin, bir yargının ya da önermenin apaçık olması, onun hem açık ve seçik hem de kuşku duyulmayan olması demektir. Böyle bilgiler, ancak sezgisel kavrama ve çıkarsamayla elde edilir. Descartes'ın şüpheyi araç olarak kullanarak ulaştığı "Düşünüyorum, öyleyse varım." önermesi, açık ve seçik bir bilgidir. Çünkü kuşkuya yer vermeyecek kadar nettir, bir zorunluluk içermektedir. Bir bilgi, bir bütünlük içinde ve hiçbir tutarsızlığa meydan vermeden kavranırsa açıktır, başka bir bilgi ile karıştırılma durumu yoksa seçiktir. Her seçik bilgi açıktır ancak her açık bilgi seçik değildir.

d. Yarar

Bu anlayışa göre doğru düşünce bir soruna çözüm getiren, deneylerimizi anlamlı kılan ya da belirsiz bir duruma açıklık sağlayan, kısacası beklentilerimize uygun sonuç veren düşüncedir. İlk bakışta değişik tanımlar izlenimi verse de bu tür belirlemelerin ortak paydası yararlı işlevidir. Bu açıdan bir önermenin doğruluğu ne gerçeklikle uyumuna ne de diğer önermelerle tutarlılığına bağlıdır. İşlevi yaşam beklentilerini karşılayıcı ise önerme doğru, değilse yanlıştır. Doğruluğu pratik bir işlev olarak ele alan bu akıma göre kısacası kuram, karşılaştığımız problemleri çözme yetisine sahipse doğrudur; aksi durumda ise yanlıştır.

Bilgi Kutusu

Bir bilginin ya da düşüncenin doğruluğu, verdiği yararla ölçülür. Bir bilgi yarar sağlıyorsa doğrudur, işe yaramıyorsa yanlıştır. Bu görüşü benimseyenlere pragmatist denir. Pragmatistlere göre, bir bilgi uygulamada karşılaşılan sorunu çözüyorsa o bilginin işe yaradığı anlaşılar.

e. Tümel Uzlaşım

- Bu kurama göre herkesin veya çoğunluğun kabul ettiği bilgiler doğrudur. Burada amaç, bir inanç, bir yargı, bir önerme ya da bir bilgi hakkında herkesin onunla ilgili uzlaşım içinde olduğu tutumdur. Böylece önerme üzerinde genel bir ortak yargı varsa doğru veya yanlış değer verme olanağı da kolaylaşacaktır.
- Örneğin, bu durumu bir örnekle somutlaştırsak: Gecenin sessizliğinde hafif ve uzun süreli bir vızıltı duyar ve bu sesin gerçekten mi var olduğunu, yoksa benim öznel bir yanılsamanın kurbanı mı olduğumu bilmek istersem, benimle birlikte olan diğer insanlara, aynı sesi duyup duymadıklarını sorarım. Görüldüğü gibi bu anlayışa göre doğruluk, çoğunluğun onayına bırakılmıştır.

Örnek

04

Bir masal kahramanı olan "deniz kızı"nın var olduğu ya da olmadığı bilgisini doğru kabul etmem için bu bilgiye yalnız başıma benim sahip olmam pek de önemli değildir. Fakat "deniz kızı"nın denizde var olan bir varlık olduğu bilgisini benim dışındaki kişiler de doğru kabul ediyorsa ancak o zaman bu bilginin doğruluğundan söz edebilirim.

Bu parçada görüşlerini dile getiren kişi aşağıdakilerden hangisini bilginin doğruluk ölçütü olarak kabul etmektedir?

- A) Apaçıklık B) Yarar C) Tutarlılık
D) Uygunluk E) Tümel uzlaşım

Çözüm:

Felsefede Temellendirme

Temellendirme, ortaya atılan bir görüş ya da ileri sürülen sav için bir dayanak göstermektir; ortaya atılan düşüncenin akla ve mantığa uygun gerekçelere dayandırılmasıdır; bir düşüncenin, bir yargının, önermenin doğruluğunu gösterme, bu doğruluğun dayanaklarını ve gerekçelerini ortaya koyma demektir. Felsefede önermelerin yargıların deney ve gözlem yoluyla doğrulanması söz konusu olmadığından gerekçe ve dayanak göstererek temellendirme yoluna gidilir. Temellendirilmek istenilen kavram ya da sorular derinliğine, genişliğine araştırılır ve aydınlatılmaya çalışılır. Bu da genellikle çözümleme (analiz) ve betimleme (tasvir etme) yoluyla yapılır.

Düşünme ve Akıl Yürütmede Dilin Önemi

Dil ve Düşünce

- Dil, düşüncenin taşıyıcısı olduğu için insanların en değerli varlığıdır. Çünkü insanın dünyayı algılayış sebebi olan bu sembolik araç, insanların bu sayede kazanmış oldukları tecrübeleri paylaşmaları için bir araç olur ve böylece de insanlar arasındaki dayanışmayı olanaklı kılan bir yetenek haline gelir. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en güçlü vasıta.
- İnsanoğlunun kavramları sembollere, sembolleri de anlamlı iletilere dönüştürme gücü daha çok dille mümkündür. Bu da göstermektedir ki, sosyal bir varlık olan insanın zorunlu ihtiyacı olan iletişim olgusu, çoğu zaman dilin iletişim süreci içerisinde kullanımına bağlı olarak gerçekleşmektedir.

1. Milyonlarca beyaz kuğu görmüş olmamız, “Bütün kuğular beyazdır.” yargısına varmamızı zorunlu kılmaz. Çünkü bu, gözlem alanımızın dışında kalan bir yerlerde siyah bir kuğunun bulunmadığını mantıksal olarak garanti edemez. Fakat bir siyah kuğu bulunursa bu genelleme yanlışlanmış olur.

Bu parçada, aşağıdakilerden hangisinin yetersizliği ileri sürülmektedir?

- A) Tümevarımın B) Tümdengelim C) Analojinin
D) Önermenin E) Felsefenin

2. I. En az iki ya da daha fazla terimden oluşur.
II. Özne, yüklem ve bağa sahiptir.
III. Doğruluk değeri taşımazlar.
IV. Bir istek cümlesidir.

Yukarıdakilerden hangisi önermelerin özelliklerinden değildir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) III ve IV

3. I. Bütün ağaçlar fotosentez yapar.
Çınar bir ağaçtır.
O halde çınar da fotosentez yapar.
II. Kıbrıs ve Rodos Akdeniz adalarıdır.
Kıbrıs'ta turizm gelişmiştir.
O halde, Rodos'ta da turizm gelişmiştir.

Yukarıda örnekleri verilen akıl yürütme yöntemleri hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Analoji - Tümevarım
B) Analoji - Tümdengelim
C) Tümevarım - Tümdengelim
D) Tümdengelim - Analoji
E) Tümdengelim - Tümevarım

4. Bir düşünce veya görüşün doğruluğu, o düşünce veya görüşün zihin tarafından kolaylıkla idrak edilmesine, bilincine varılmasına ve başka düşünce veya görüşlerle karıştırılmayacak şekilde ayırt edici özellikleriyle belirlenebilmesine bağlıdır.

Bu parçada, bilginin doğruluk ölçütü olarak aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Tutarlılık
B) Tümel uzlaşım
C) Apaçıklık
D) Uygunluk
E) Yazar

5. Düşünme faaliyeti kavramlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Ancak sözcükler olmadan kavramları ifade etmek mümkün değildir. Düşünülen kavramların belirginleşebilmesi için her kavramın mutlaka bir sözcükle eşleştirilmesi gerekir.

Bu parçaya göre, aşağıdaki yargılardan hangisi söylenebilir?

- A) Düşünme bir soyutlama işlemidir.
B) Düşünülenleri ifade etmenin aracı dildir.
C) Eleştirel düşünce sözcüklerle yapılır.
D) Dilin kullanılış biçimi düşünmeyi etkiler.
E) Sözcüklerin anlamını düşünülen konu belirler.

6. • Öne sürülen bir düşünce için gerekçe bulma işidir.
• Bir düşüncenin, yargının ya da önermenin dayanaklarını göstermedir.
• Bilen öznenin bilgisini geçerli, kabul görülen bir bilgi haline getirme işlemidir.

Verilen özellikler aşağıdaki kavramlardan hangisini açıklamaktadır?

- A) Gerçeklik
B) Açıklama
C) Tutarlılık
D) Temellendirme
E) Obje

7. Doğru, zihindeki tasarımın dış dünyada bulunan nesneye veya olguya uyması olarak değil de, yine zihindeki bir başka tasarıma uyması, onunla uyumasıdır.

Bu görüşe göre, doğrunun ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düşüncenin gerçekle örtüşmesi
- B) Zihindeki tasarımlar arasındaki tutarlılık
- C) Karşıt görüşlerin uzlaşması
- D) Deneyimlerin örtüşmesi
- E) Yararlı olanın bilgisi

8. Evrende olup bitenler doğru veya yanlış değildir. Doğruluk değeri düşüncelerimizle, görüşlerimizle ilgilidir. Evrende olan biten her şey bir gerçekliktir. Bilgilerimiz, gerçekliği olduğu gibi ifade ediyorsa doğru, aksi durumda yanlış olur.

Bu parçaya göre doğruluğun tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gerçeği olduğu gibi yansıtan düşüncelerdir.
- B) Gözlem ve deney yoluyla elde edilen bilgilerdir.
- C) Akıl ve mantık ilkeleriyle uyuşan yargılardır.
- D) Tahminde bulunmaya yarayan bilgilerdir.
- E) İnsanların çoğunluğu tarafından benimsenen görüşlerdir.

9. Önerme, bir yargı bildiren, doğru ya da yanlış değeri alabilen her türlü sözdür. Ancak düşünmenin iletimini sağlayan dil aracılığıyla ifade edilen bazı sözler, yargı bildirmediklerinden dolayı önerme olarak kabul edilmez.

Bu tanıma göre, aşağıdakilerden hangisi bir önermedir?

- A) Eve erken gel.
- B) Ah ne güzel bir şiiir.
- C) Bütün balıklar yüzer.
- D) Sınavda hepinize başarılar dilerim.
- E) Buluşma yerine saat kaçta geldin?

10. Din, insana gönül huzuru sağladığından, toplum ve bireyin düzenini kurup geliştirdiğinden, insanlığın kurtuluşuna aracı olduğundan, insana ve insanlığa tatminkar bir durum sağladığından hakikattir, doğrudur ve incelemeye değerdir.

Bu parçaya göre, doğruluğun ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tutarlılık
- B) Tümel uzlaşım
- C) Apaçıklık
- D) Uygunluk
- E) Yarar

11. İtalya ve Malta Avrupa ülkeleridir. Malta tarihi yapılarıyla ünlüdür. O halde, İtalya da tarihi yapılarıyla ünlüdür.

Bu akıl yürütme, aşağıdakilerden hangisine örnek olarak verilebilir?

- A) Tümevarıma
- B) Eksik tümevarıma
- C) Tümdengelim
- D) Analogiye
- E) Önermeye

12. Felsefi bir sistemde ele alınan bütün konular değerlendirilirken mantık ilkeleri son derece etkili bir şekilde kullanılır; konu ve kavramların örölmesinde çelişkili hükümlere yer verilmez.

Burada bir felsefi sistemin hangi niteliği üzerinde durulmuştur?

- A) Konuları çağının koşullarına göre değerlendirmesi
- B) Olgulara dayanma zorunluluğunun olmaması
- C) Evrensel nitelikteki konuları ele alması
- D) Kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturmaları
- E) Konulara yaklaşımının öznel olması

1. Bir terimler kümesinin önerme olabilmesi için;

- I. yargı bildirmesi
- II. en az iki terimden oluşması
- III. doğruluk değerinin olması
- IV. terimlerinin bir bağla bağlanması
- V. bir isteği dile getirmesi

koşullarından hangisini taşıması gerekli değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. • Düşüncelerin ortak ilkeleriyle birbirine bağlanması, bütünü oluşturan parçaların öğeleri arasında bağlantı ve uyumun olması durumudur.
- Bir düşüncenin, önermenin ya da iddianın gerçeklikle uyuşmasıdır.

Tanımları verilen kavramlar sırasıyla aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gerçeklik - Argüman
B) Önerme - Tutarlılık
C) Çelişiklik - Gerçeklik
D) Doğruluk - Argüman
E) Tutarlılık - Doğruluk

3. Pragmatizm anlayışının 20. yüzyılda pek çok alanda belirgin etkileri görülmüştür. Bu anlayışa göre, insanın zihinsel faaliyeti ve inançları, duygusal etkenlerden ve günlük pratik eylemlerden bağımsız değildir. İnançların eylemler üzerindeki etkisi, eylemi başarıya ulaştırıyorsa, o inançlar gereklidir ve doğrudur.

Buna göre, inançların doğruluğunun ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sezgi ile elde edilmesi
B) Kaynağının akıl olması
C) Deneyle doğrulanabilmesi
D) Günlük yaşamda işe yaraması
E) Nedensellik ilkesine uygun düşmesi

4. Bir önermenin doğru ya da yanlış değerini alması, o önermenin anlamlı olmasına bağlıdır. Eğer önerme anlamlı değilse onun doğruluğundan ya da yanlışlığından söz edilemez. Çünkü anlamlı olmayan bir önermenin göstereceği veya yöneleceği bir nesne veya olgu yoktur.

Bu parçada, bilginin doğruluk değeri aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Çok sayıda terimden oluşmasına
B) Kişisel eğilimleri yansıtmasına
C) Gerçekliğe karşılık gelmesine
D) Birden fazla yargıda bulunmasına
E) Düşüncede üretilmesine

5. Önerme, en az iki terimden oluşan ve bir doğruluk değeri taşıyan yargı cümlesidir. Her önerme bir cümledir ama her cümle bir önerme değildir. Dilek, soru, emir, gereklilik ve ünlem cümleleri bir yargı bildirmediikleri ve onlara doğru veya yanlış denemeyeceği için önerme değildir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir önermedir?

- A) Sanatçı kimdir?
B) Belgrad Sırbistan'ın başkentidir.
C) Çabuk buraya gel!
D) Umarım sınavda başarılı olurum.
E) Sokak hayvanları için bir kap su bırakmalısın.

6. I. Bütün meyveler sağlıklıdır.
Kiraz bir meyvedir.
O halde kiraz da sağlıklıdır.
- II. Ufuk ve Ercan çalışkandırlar.
Ufuk aynı zamanda düzenlidir.
O halde, Ercan da düzenlidir.
- III. Bütün insanlar erdemli ve zekidir.
Çünkü gördüğüm tüm insanlar erdemli ve zekidir.

Yukarıda örnekleri verilen akıl yürütme yöntemleri hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A) Tümdengelim - Analoji - Tümevarım
B) Analoji - Tümevarım - Tümdengelim
C) Tümevarım - Tümdengelim - Analoji
D) Tümdengelim - Tümevarım - Analoji
E) Analoji - Tümdengelim - Tümevarım

7. Demir, bakır, alüminyum metaldir ve ısıtılınca genleşir. O halde, bütün metaller ısıtılınca genleşir. Verilen örnek, tümevarımsal bir akıl yürütme örneğidir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi tümevarımsal akıl yürütmenin temel özelliğidir?

- A) Her zaman geçerli sonuçlar verir.
- B) Farklı bulgulardan yararlanılır.
- C) İnsanların ihtiyaçlarına dayanır.
- D) Özel olaylardan genel yargılara ulaşılır.
- E) Uzun süren deneyimlerle ortaya konulur.

8. Bütün sebzeler faydalıdır. Ispanak bir sebzedir. O halde ıspanak faydalıdır.

Bu akıl yürütme aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Önerme
- B) Tümevarım
- C) Analoji
- D) Düşünme
- E) Tümdengelim

9. Gerçeklik, yöneldiğimiz varlığın bir özelliğidir. Gerçeklik, düşüncede var olan, düşünülen şeyleri göstermez. Çünkü yalnızca düşünülen şeyler gerçekte var değildir, onun bir gerçekliği yoktur.

Buna göre, gerçekliğin temel özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İdeal olması
- B) Tutarlı olması
- C) Dış dünyada bulunması
- D) Pratik yararının olması
- E) Düşüncede oluşması

10. Bartın ve Giresun Karadeniz Bölgesindedir. Giresun'da fındık yetişir. O halde, Bartın'da da fındık yetişir.

Bu akıl yürütme, aşağıdakilerden hangisine örnek olarak verilebilir?

- A) Önermeye
- B) Tümevarıma
- C) Kavrama
- D) Tümdengelim
- E) Analojiye

11. I. Kırmızı et protein deposudur.
II. Ödevlerini zamanında yapmalısın.
III. Sana kitabını vermiş miydin?

Yukarıdaki cümlelerden birincisi önerme olduğu halde, ikinci ve üçüncü cümleler birer önerme değildir.

Buna göre, herhangi bir cümlelin önerme sayılabilmesi için aşağıdaki koşullardan hangisi gereklidir?

- A) Bir yargı bildirmeli ve doğruluk değeri olmalıdır.
- B) Bir yargı bildirmeli ve olgusal olarak doğru olmalıdır.
- C) Bir yargı bildirmeli ve bir değer yargısı taşımalıdır.
- D) Bir yargı bildirmeli ve emir cümlesi olmalıdır.
- E) Bir yargı bildirmeli ve yanlış bir anlam taşımamalıdır.

12. Her insan duygusal ve akıllıdır. Berke insandır. O halde Berke duygusal ve akıllıdır.

Bu akıl yürütme aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Önerme
- B) Tümdengelim
- C) Tümevarım
- D) Analoji
- E) Kavram

Varlık Felsefesinin Konusu

Varlık felsefesinin konusu varlıktır, var olandır. Şöyle bir açıklamayla detaya inelim: Zihnimizde bir varlık alanı oluşturalım. Bu alan yalnızca zihnimizde olsun. Var olan dediğimiz her ne varsa onları da bu alanın içine koyalım. Bu alan içinde etrafımızda gördüğümüz ağaçlar, kalemler, masa, sandalye gibi “gerçek” varlıklar olduğu gibi, “ruh, melek, sevgi” gibi gerçek olmayan varlıklar da bulunur.

a. Varlık Felsefesinin Temel Soruları

- Varlık var mıdır?
- Varlık nedir?
- Varlığın özü nedir?
- Varlıkta “oluş” ya da “yok oluş” var mıdır?
- Varlık alanındaki değişimin yöneldiği bir amaç var mıdır?
- Varlık nasıl oluşmuştur?
- Varlık türleri nelerdir?
- Varlık maddi midir, ruhsal mıdır?
- Varlığın ana maddesi nedir?
- Evren sonlu mudur sonsuz mudur?
- İnsanın bu dünyadaki yeri nedir?
- Evrende bir düzen var mıdır?
- Evrende bir amaçlılık var mıdır?
- Varlık durağan mıdır, değişken midir?

b. Bilim Açısından Varlık

Bilim, var olanı inceler. Bunu yaparken incelediği, ele aldığı varlığı, “var olmak” bakımından ele almaz. O, varlık alanındaki nedensellik ilişkisini açığa çıkarmanın, varlık alanına ilişkin genel ve değişmez yasalara ulaşmanın çabasıdır. Böyle bir gayretin içindeyken “Varlık var mıdır?” sorusunu soramaz. Teknik olarak var olup olmadığını sorguladığı bir şeyin yasasına ulaşmaya çalışmak zaten anlamsız olurdu. Dolayısıyla var olmak ya da olmamak bilimin değil, felsefenin ilgi alanına girer.

c. Felsefe Açısından Varlık

- Felsefeyle bilimin varlığı ele alış biçimleri birbirinden farklıdır. Felsefe “Varlık var mıdır?” sorusuyla bilimin uğraştığı somut varlık alanının da varlığını sorgular. Bilim somut olmayan, gözlenemeyen veya ölçülemeyeni varlık olarak göremez. Oysa felsefede “Varlık var mıdır?” sorusunun cevabı “varlık yoktur” olabileceği gibi “varlık düşüncedir” şeklinde de olabilir.
- Varlığın var olduğu ön kabulü ya da peşin kabulü, felsefe için değil, bilim için mümkündür. Deneysel yöntemler kullanmadan varlığı ele alan felsefede salt akılla varlığı anlamlandırma gayreti vardır.

Metafizik ve Ontoloji İlişkisi

- Günlük hayatta “duyulanabilir dünyanın ötesinde kalan” anlamında kullandığımız bu kavram tarih boyunca farklı anlamlara gelmiştir. Felsefe perspektifinde metafizik, İlk Çağ’da ontoloji anlamına gelirken, Orta Çağ’da neredeyse teolojiyle birleşmiştir. Aristoteles’ten “ilk felsefe” adını alarak ontolojik metafizik olarak karşımıza çıkan metafizik, Kant’ta epistemolojik metafizik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles metafiziği varlığı varlık olmak bakımından ele alırken, Kant metafiziği varlığı bilinebilirliği açısından ele almıştır.
- Evrende bir amaçlılığın var olup olmadığı, var olan bu düzenin bir tanrısallık taşıyıp taşımadığı, ruhun ya da benzeri maddi olmayan öğelerin var olup olmadığı varoluşsal metafizik kapsamında değerlendirilir.
- Ontoloji, varlığı en genel yapısı ve karakteriyle bilmeye, anlamaya çalışır. “Var” dediğimiz varlıkların temel dayanakları olan bir varlığın var olup olmadığını tözsel bir değerlendirmeye ortaya koymaya çalışır. Ontolojik bakımdan töz, “var olmak bakımından kendisinden başkasına ihtiyacı olmayan varlık” olarak değerlendirilir. Tüm varlık alanını zaman ve madde boyutlarıyla da ele alan ontoloji, genel bir varlık anlayışı geliştirmenin peşindedir.

Ontoloji Açısından Varlık

Ontoloji terimini ilk kullanan düşünür Christian Wolff’tur. Varlık bilimi anlamına gelen ontoloji, genel olarak varlıkla, varlığın kanıtlanmasıyla ilgilenen metafiziğin dalıdır. Varlığı var olmak bakımından ele alan, varlığın temel özelliklerini konu alan, somut varlığı araştırmak yerine, varlığı soyut bir biçimde araştıran, varlığın var olmak bakımından ne olduğunu araştıran felsefe dalına ontoloji denir.

Varlığın Var Olup Olmadığı Problemi

Burada öncelikle şu tespiti yapalım: “Varlık” sözcüğü bir “var olma hali”ne işaret ederken (beyazlık, mavilik gibi) aynı zamanda biz onu “var olan” anlamında da anlamalıyız.

1. “Varlık Yoktur” Düşüncesi

a. Nihilizm (Hiççilik)

- Genel olarak varlığı reddeden bu görüş her türlü ahlaki, siyasi ve dini değerlerden yoksun olmayı ifade eder.
- Metafizikle ilgili olarak ateizmi savunarak evrenin anlamsız ve amaçsız olduğunu, insan yaşamının yönelebileceği bir amaç olmadığı gibi uğruna yaşanabilecek bir “şey”in de var olmadığını savunur.
- M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış ünlü filozof Gorgias “Yokluk Üstüne” isimli eserinde yalnızca bir “göre”ci değil mutlak hiççiliğin gerçek bir savunucusu olarak karşımızda durmaktadır. Ayrıca sofistlerin de en ünlülerinden olan Gorgias diğer sofistler gibi tüm bilgi anlayışını ve ben-dünya ilişkisini duyular temelinde oluşturduğundan ve duyular da varlıkların tam bir ifadesi olmadığından “varlık vardır” ifadesini boş görmektedir. Ona göre “Hiçbir şey yoktur. Olsaydı da bilemezdik. Bilseydik de başkalarına anlatamazdık.”
- Bu yaklaşımın bir diğer ünlü filozofu da Nietzsche’dir.

Bilgi Kutusu

Nihilizm yalnızca varlığın gerçekliğini reddetmez. Hangi konu veya alan için kullanılırsa onu reddeder. Örneğin, ahlak için kullanıldığında ahlaki değer ve normları, siyaset için kullanıldığında devlet, hükümet ve parlamento gibi siyasi kurumları reddeder. Nihilizm bilgi alanında bilgiyi, ahlak alanında ahlaki değerleri, varlık alanında varlığı inkar eder.

b. Taoizm

- Tarih boyunca farklı anlamlara gelen Tao ile ilgili şu üç tanım ya da açıklamaya dikkat edelim:
- Tao, M.Ö. 6. yüzyılda ortaya çıkan ve uzun yıllar hüküm sürerek gelenek oluşturmuş Taoizmin kurucusudur. (Tao = Lao Tse)
- Tao, varlığın, evrenin yasasıdır. Bu aynı zamanda görülemeyen ve açıklanamayan temel gerçektir.
- Tao, bilgelik yoludur. Bu yola giren kişi Tao ile birlik ve uyum içinde olup iç barış ve aydınlanmaya erişebilir.
- Taoizm hem varlık hem de ahlaki konularla ilgili katıksız doğalcı bir anlayışa sahiptir. Doğal yaşamda kibir, kurnazlık, istekler ve kazanç peşinde koşmak yoktur. Tao’ya ulaşarak bu duygu ve düşüncelerden kurtulunur.
- Tao, betimlenemez; nesnesiz, cisimsiz, sonlu ve sonsuz olan akıldır. Bütün bu özellikler varlığı yokluğa götüreceğinden Tao yokluk demektir.

2. “Varlık Vardır” Düşüncesi

Realizm

İnsan zihni dışında bir varlık alanı vardır. Bilen varlık olarak “ben”, görsem de görmesem de, işitsem de işitmesem de şuradaki bilgisayar, masa, kuşlar vardır. Madem ki varlık vardır, o halde “Varlık nedir?”

Varlık nedir?

Varlığın ne olduğuna ilişkin 5 görüş vardır:

- İdealizm
- Materyalizm
- Düalizm
- Oluş olarak varlık
- Fenomenoloji

Örnek

01

Çiçek açmış bir erik ağacının önünde duruyoruz ve ağaç da karşımızda. Ağaç oradayken ve biz onun karşısında durduğumuzda, ağaç ve biz, karşılıklı bulunuyoruz. Birbirimize göre, karşılıklı konumuz içinde varız. Demek ki bu karşılaşmada söz konusu olan şey kafamızın içinde uçuşan tasarımlar değil.

Bu parça aşağıdakilerden hangisinin varlık görüşlerine örnek olur?

- Rasyonalizm
- Septisizm
- Realizm
- Nominalizm
- Nihilizm

Çözüm:

a. İdealizm

- Septisizmin, pozitivizmin ve ateizmin tam anlamıyla karşısında olan bir görüş olarak idealizm, asıl varlığın idea olduğunu, düşünsel, ruhsal olduğunu savunur. Etrafımızda maddi dediğimiz her ne varsa bunların tamamı düşüncenin bir yansımasından başka bir şey değildir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde idealizm, bir çeşit soyutlama olmasının yanında duyu alanının üstüne çıkan bir varlık tasarımına sahiptir.
- Zihinden bağımsız olan gerçeklik Platon’da idea veya kavramken, Orta Çağ düşünce dünyası asıl var olanın Tanrı olduğunu savunarak da idealizmi örneklemiştir. Burada dikkat etmemiz gereken şey aslında idealizmin özellikle realizme değil, materyalizme tepki olduğudur.
- Platon, Aristoteles, Farabi ve Hegel bu görüşü savunan düşünürlerdir.

Platon (M.Ö. 427 – M.Ö. 348)

- Platon'a göre iki farklı evren vardır: Gölge evreni ve idealar evreni. Gölge evreni, şu an içinde yaşadığımız, sürekli değişen, duyumsanabilir evrendir. Oysa idealar evreni duyumsanabilir alanın ötesinde olan, yalnızca akılla bilinebilen, değişmez varlık alanıdır. İdealar evreni, bir başka ifadeyle düşünceler evreni. Bu evren, yer kaplayan maddi bir evren değildir.
- Platon, evrene düzen veren bir tanrısal ilkedен söz eder: Demiorgus.
- İdealar evrenindeki sayısız idea bir düzen içindedir. Gölge evreninde var olan her şey varlıklarını idealar evrenine borçludur. Tüm idealar, idealar evreninde hiyerarşik bir düzen içinde vardır. Bu düzenin en üst noktasında ise "iyi" ideası vardır.

Aristoteles (M.Ö. 384 – M.Ö. 322)

- Aklımızdan çıkarmamalıyız ki Aristoteles, hocası Platon'dan farklı olarak varlığına inandığı ideaların farklı bir alemde değil, içinde bulunduğumuz evrende olduğunu düşünür. Dolayısıyla Aristoteles'te gölgeler evreni – idealar evreni gibi bir ayrım yoktur. Platon'da idea olmadan gölgeler evreni olamayacağı düşüncesi, Aristoteles'te birer somut varlık olarak "şey"ler olmadan ideanın olamayacağı gibi bir noktaya götürür. Aristoteles'e göre de Platon'daki gibi tümeller vardır, ancak asıl olan somut varlıklardır. Somut olan her varlığın da bir özü vardır.
- Aristoteles varlıkla ilgili 4 temel ilke ya da nedenden söz eder:
 - ▶ Maddesel neden
 - ▶ Formel neden
 - ▶ Hareket nedeni ya da eylemsel neden
 - ▶ Amaç nedeni

Bir heykel üzerinden şöyle anlatılır bu durum:

- Bir mermer parçası maddedir. Dolayısıyla işlenebilirdir ve bu bakımdan da bir çeşit imkandır. Bu mermer kaldırım taşı da olabilir, heykel de. Burada kaldırım taşı ya da heykelin değişimi değil, maddenin değişimi söz konusudur. Mermer değişir.
- Evrende altı üstü olacak şekilde bir sıralanma vardır. Form ve madde ayrımını bu açıdan örneklendirelim: Örneğin; petrol ve benzin ilişkisinde petrol madde, benzin formdur. Diğer taraftan biyolojik fosiller maddeyken petrol form olur.

Farabi (870 – 950)

- Farabi, varlığı zorunlu varlık ve mümkün varlık olmak üzere ikiye ayırır. Zorunlu varlık, var olmak bakımından kendisinden başkasına ihtiyaç duymayan (töz) Allah'tır. Allah, var olmaması düşünülemeyecek varlıktır. Saf akıl halinde olan zorunlu varlık, maddeden ve biçimden bağımsızdır.
- Farabi'nin mümkün varlık dediği varlık ise zorunlu varlığın taşmasıyla meydana gelmiş varlıktır. Bu varlıklar var olmak bakımından zorunlu varlığa ihtiyaç duyarlar.

Hegel (1770 – 1831)

Hegel'e göre tüm varlıkların temelinde "Geist" vardır. Geist, mutlak ruh, idea, akıl ya da töz olarak değerlendirilir. Bu mutlak ruhun duyumsanabilir hale gelmesiyle nesneler dünyası oluşur. Bu akıl (mutlak ruh, töz ya da idea) sürekli bir değişim ve gelişim halindedir. Tabiat ve insan bu değişim ve gelişimin bir sonucu olarak var olmuşlardır. Tüm varlık alanındaki değişim ve gelişim Hegel'e göre diyalektik bir şekilde gerçekleşir. Bu da "tez-antitez-sentez"-den meydana gelir.

Örnek**02**

Sokrates "Adalet nedir?" diye sorduğunda aradığı, sadece sözcüğün tanımı değildir. "Adil" sözcüğü her çeşit insan, karar, yasa ve anlaşma için kullanıldığına göre, bütün bunlarda ortak olan bir şey, hepsinin paylaştığı "adalet" denilen ortak bir özellik bulunmalıdır. Sokrates'in açığa çıkarmaya çalıştığı şey, bu ortak özelliğin niteliğiydi. Öyle ki bunun sonunda tek tek olguları, ona ulaşmasına göre adil veya değil diye nitelemek mümkün olsun.

Bu parçada Sokrates'in aradığı ortak özellik aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?

- A) Adaletin sembolü
- B) Adalet duygusu
- C) Fenomen olarak adalet
- D) Oluş olarak adalet
- E) Adalet ideası

Çözüm:

b. Materyalizm (Maddecilik)

- Temelleri İlk Çağ'da atılmış olan materyalizme göre gerçek varlık, asıl varlık maddedir. Düşünce ise maddi olan beden bir fonksiyonu olarak gerçekleşir. Dolayısıyla ruhsal gerçeğin temelinde de madde vardır. Ezeli ve ebedi olan bu madde yaratılmadığı gibi yok da olmayacaktır.
- İki tür materyalizmden söz edilir: Mekanik materyalizm ve diyalektik materyalizm.

Mekanik materyalizm

Bu görüş, evrenin büyük bir makine olduğunu ve bu büyük makinenin parçalarının mekanik etkileri sonucu varlığın vücuda geldiğini, var olduğunu savunur. Tek tözün madde olduğunu ve ruhsal tözün hiçbir şekilde var olmadığını savunan mekanik materyalizm, duygu ve düşünceleri de fiziki süreçler olarak görür. Düşünce, beyinde meydana gelen fizyolojik süreçlerle açıklanır.

Diyalektik Materyalizm

Marx tarafından kurulup geliştirilmiş olan bu görüşe göre madde, doğada veya gözlemlenebilir dünyada bağımsız bir gerçektir. Bu madde, gerçekliğini Tanrı ya da başka herhangi aşkın bir kaynaktan almaz. Maddenin varlığı, onu algılayan bir zihne bağlı değildir. Varlığın meydana geldiği ilk zamanlarda maddede fiziko-kimyasal ve biyolojik süreçlerin yaşanmadığını, bu nedenle de maddenin başlangıçta ölü bir kütle olduğunu ancak zamanla işleyen kimyasal ve biyolojik süreçler sayesinde bilince kavuştuğunu savunur. Demek ki diyalektik materyalizm, maddeyi tarihsel gelişim süreçleri içinde ele almaktadır. Ölü bir kütle halinden canlı bir forma kavuşurken maddede meydana gelen bu değişim evrim yoluyla değil ani bir sıçramayla gerçekleşir. Demek ki doğada bir değişim ve gelişim söz konusudur. Bu değişim de diyalektik şekilde olur.

Demokritos (M.Ö. 460 – M.Ö. 370)

Ona göre, doğada var olan tüm nesneler maddeden meydana gelmiştir. Varlık anlayışını "birlik" ve "çokluk" kavramları üzerinden anlatan Demokritos'a göre çokluk doğadaki tüm nesnelere işaret eder ki bunlar maddidir. Bu çokluğun küçük yapı taşlarını da "birlik" olarak ifade eden Demokritos bu küçücük parçalara "atomon" (atom) demektedir. Doğadaki çokluk, birlikten oluşur. Demek ki doğada bulunan her şey bu atomlara indirgenebilir. Buradan hareket edilirse doğada çokluk halde bulunan nesneler son noktada atoma indirgeniyorsa o halde asıl olan atomlardır ve diğerleri yalnızca görünüştür. Atomların bir araya gelmesiyle varlıklar oluştuğuna göre demek ki doğada "boşluk" olmak zorundadır. Boşluk olmadan atomların hareket etmesi mümkün değildir. Demokritos'un sözünü ettiği atomlar hem ezeli hem ebedi özellikli olup aynı zamanda ne kavramsal ne fiziksel ne de mantıksal olarak bölünebilme özelliğine sahiptir. Bu atomların özünde bulunan hareket, benzer atomları bir araya getirerek daha büyük maddeleri oluştururlar.

Thomas Hobbes (1588 – 1679)

- Ona göre gerçekte var olan, hareket halindeki maddedir. Zihin ya da düşünce ile ilgili olarak empirist-materyalist bir penceresi bulunan Hobbes, "nesne → duyum → düşünce" zinciri içinde düşünceyi maddi süreçlerin bir sonucu olarak görür. Buradan hareketle var olan her şey madde cinsinden olduğu için zihin – beden ikiliği söz konusu değildir. İkisi de sonuçta maddedir.
- Hobbes, cisimsel olmayan bir töz anlayışını, varlık anlayışını şiddetle reddeder. Maddenin bünyesinde bulunan hareket özelliğinin yalnızca Tanrı inancıyla açıklanabileceğini savunan Hobbes, Tanrının da cisimsel olduğunu savunur.

Bilgi Kutusu

Töz: Ezeli ve ebedi gerçek varlık. Varlığını bir başka varlığa borçlu olmayan ve diğer tüm varlıkların kendisinden türediği şey.

Julian Offray de La Mettrie (1709 – 1751)

- Fransız materyalizminin kurucusu olan La Mettrie, insanın yetkinleşmiş bir hayvan olduğunu savunur. İnsan ne gökten inmiş ne de topraktan gelmiştir. Ve hatta insanın, varlığın bir yüce tasarım ya da yaratının bir sonucu olduğunu düşünmek saçmaktır.
- Ruh maddeden ayrı düşünülmemeyeceği gibi zaten ruh, bedenin bir görevi, fonksiyonudur.
- İnsan varlığını en ilkel organizmalardan derece derece, aşama aşama daha mükemmel canlılar çıkaran doğal değişim ve gelişime yani evrime borçludur. Ruhunu ifade ederken "ruh yalnızca bedenin düşünen kısmıdır ve organı da beyindir" diyen La Mettrie, bilgilerimizin de kaynağında duyumlar olduğunu savunur.

Karl Marx (1818 – 1883)

Diyalektik materyalizmin önemli temsilcisi olarak Marx, tüm bir varlık alanının maddesel olduğunu ve maddenin çeşitli süreçler geçirdikten sonra bilinç kazandığını savunur. Evrende bir olmuş bitmişlikten ziyade süregelen bir değişim, bir formdan başka bir forma geçiş vardır. Bu geçişler tez-antitez-sentez diyalektiğiyle mümkün olur.

Bilgi Kutusu

Materyalizm ile idealizm, birbirine zıt varlık anlayışlarıdır.

c. Düalizm (İkicilik)

Tözel olarak madde ve düşünce gibi birbirine indirgenemeyen iki ana ilkenin varlığını kabul eden görüşe düalizm denir. Varlığın idea olduğunu kabul eden idealizm ile varlığın madde olduğunu savunan materyalizmin bir tür sentezi sayılabilecek bu görüşe göre, ruh ve beden birbirinden farklı ve birbirinden türemeyen iki cevherdir.

Rene Descartes (1596 – 1650)

Düalizmin en önemli düşünürü olarak Descartes, ruh ve maddenin birbirlerinden hem yapıcı hem ötsel olarak farklı ve birbirinden bağımsız varoluşlara sahip olduğunu savunur. Ona göre madde yer kaplar ama düşünmez, ruh ise düşünür ancak yer kaplamaz. İçinde bulunduğumuz maddi dünya bir hareket ve değişim evrenidir. Maddede var olan hareket kendiliğinden olamayacağından bu hareketin kaynağı Tanrıdır.

Bilgi Kutusu

Monizm (Tekçilik): Düalizmin tersine varlığı tek töze indirgeyen materyalizm ve idealizm gibi görüşlerin ortak adıdır.

d. Oluş Olarak Varlık

Oluş kavramı felsefede Herakleitos'la beraber görülür. Bir var oluş biçiminden bir başka varoluş biçimine geçiş olarak oluş, doğasında bir dinamizm, süreklilik barındırır.

Herakleitos (M.Ö. 540 – M.Ö. 480)

- Herakleitos'a göre varlık alanında meydana gelen değişim süregelen bir değişimdir. Ona göre varlıklar doğar ve yok olurlar. Tüm şeyler durmaksızın bir hareket ve bir "oluş" içindedirler. Bu oluş, soğuk-sıcak, büyük-küçük, hafif-ağır gibi zıtların çatışmasının bir sonucudur.
- Herakleitos varlık anlayışının diğer ayağında ise her şeyin birliği ilkesini savunur. Bu birlik, evrenin ilk maddesi olan madde-den kaynaklanır ki o da ateştir. Evren ateşten meydana gelmiştir. Herakleitos'un ateşi ilk madde olarak görmesi, ateşte meydana gelen değişimin ve ateşin yakıcı ve yıkıcı etkisinin daha yoğun fark edilmesinden kaynaklanmaktadır.
- Varlıktaki oluş sürecini "Bir nehirde iki kere yıkanılmaz." sözüyle anlatır. İkinci kez girilen nehir, aynı nehir değildir. Önceki nehrin suları akıp gitmiştir. Yeni bir nehir vardır artık. Hatta biz bile sürekli değişiyoruz. Şu satırları okumaya başladığınızdaki siz ile şu anki siz arasında bile fark vardır.

Alfred North Whitehead (1861 – 1947)

Tabiat ya da dış dünya temelinde varlığı anlama ve anlamlandırılmaya çalışan Whitehead, dış dünyanın sürekli bir değişim ya da oluş içinde olduğunu savunur. Doğada meydana gelen olaylar da bir nedensellik zinciriyle birbirine bağlıdır ve aslında doğada olup bitenler Tanrı deneyinden başka bir şey değildir. Tanrının bir özelliği olan yaratıcılık ve süreklilik doğada da kendini göstermektedir.

e. Fenomenoloji (Görüngübilim)

Bu yaklaşım, her nesnenin kendine has bir yapısı ve özü olduğunu, bu özün de sezgisel bir kavrayışla bilinç tarafından bilinebileceğini savunur. Gerçek de bu ideal yapının kendisidir. Bilgi süreçlerimize bağlı olarak varlığı tespit ve tayin edebiliriz. Varlık bize nasıl görünüyorsa öyledir. Fenomen, insan bilincinin belirttiği varlıktır. Demek ki şöyle söylesek daha anlaşılır olabilir: Varlığın bir özü ve görünüşü vardır. Özü ayrı, görünüşü ayrı yapıdadır.

Edmund Husserl (1859 – 1938)

Varlığı fenomen olarak gören Husserl, her fenomenin duyularla kavranamayan bir özünün olduğunu savunur. Onun "şeylerin özleri" ifadesiyle dile getirdiği şey, aslında Platon'un idealarından çok da farklı değildir. Her varlığın bir özü vardır. Bu özü görünüşlerinden ayırarak onun bilgisine ulaşabiliriz. Pozitivizmin var olanı tek tek ele almasından rahatsızlık duyan Husserl, örneğin şu parmaklarımızın arasında tuttuğum kalemle ilgili olarak, kalemin tüm görünüşleri bir tarafa, kalemi kalem yapan bir özün bulunduğunu savunur. Bu öz, genel bir "kalemlik" özüdür. Kendiliğinden var olan bu öz, her nesnede yapısal halde bulunur. Tek gerçek ona göre, fenomendir. Bilebildiğim ölçüde var olandır.

Çağdaş Varlık Anlayışları

1. Yeni Ontoloji

Yeni ontoloji, önceden beri var olan materyalizm – idealizm çatışmasını bir şekilde sonlandırmak amacı peşindedir. Önemli temsilcisi Nicolai Hartmann'dır.

Nicolai Hartmann (1882 – 1950)

- Bilgiyi her zaman bir nesnenin ya da “şey”in kavranması olarak gören Hartmann, bu biliş sürecinde bilen öznenin aktif olduğunu, bilinen nesnenin bilgisinin kendiliğinden zihne düşmediğini savunur. Bilgi, nesnelerin ya da şeylerin tasarımlarının zihinde oluşmasıdır ancak tasarımların oluşabilmesi için önce tasarımı oluşacak nesnenin var olması gerekir. Bunun gibi, çalışmalarımız, planlamalarımız, yaşantılarımız gibi faaliyetlerimiz bizden bağımsız bir varlık alanının bulunduğuna işaret eder.
- Hartmann ontolojik anlayışını ortaya koyarken iki tür varlık alanından söz eder: Gerçek varlık ve ideal varlık. Gerçek varlık alanında ise üç tabaka vardır:

İnorganik tabaka: Cansız maddeler bu tabakadadır. Bu alanla fizik ilgilendir.

Organik tabaka: Burada canlı varlıklar bulunur. Biyoloji bu alanla ilgilendir.

Ruhlu varlık tabakası: Bu tabaka psikolojinin alanına girer. Bilinçli bir varlık olarak insan ve onun ortaya koyduğu somut eserler bu tabakadadır.

- Gerçek varlığın sahip olduğu bu üç tabakaya karşılık ideal varlık alanında tek bir tabakadan söz eder: Tinsel varlık tabakası. Bu tabakayla felsefe ilgilendir. Burada felsefenin konusu insanın somut üretimleri değil, onun değerleridir.
- Hartmann, yukarıda bahsettiğimiz farklı dört katmanın da birbirinden kopuk olmadığını ancak iç içe de geçmediklerini savunur.
- Bu düşünceleriyle “madde mi idea mı?” sorusunu saf dışı bırakan Hartmann, varlığın birbirine indirgenemez bu dört katmandan oluştuğunu, aksini düşünmenin bir yanılgı olduğunu söyler.

2. Yeni Pragmacılık

Doğrunun ya da hakikatin kriteri olarak sağladığı faydayı gören felsefi görüşe pragmatizm denir. Pragmatizmin fayda anlayışı neopozitivizm (mantıkçı pozitivizm / analitik felsefe) çerçevesinde içeriksel değişime uğraması sonucu ortaya çıkan yeni pragmacılık düşüncesinin temsilcisi Charles Sanders Pierce’tir.

Charles Sanders Pierce (1839 – 1914)

- Pragmatizmin özünü oluşturan doğruluğun kriterinin fayda olduğu düşüncesi, “Pierce Yasası” olarak bilinir. İnsan zihninin apaçık kesin doğruları sezme potansiyelinden yoksun olduğunu savunan Pierce’a göre “bilme” amacıyla gerçekleştirdiğimiz araştırma, ferdi değil sosyal bir yapıya sahiptir. Düşünme dediğimiz faaliyet ise göstergeler arasında kurulan bir ilişkiden ibarettir. Örneğin bir ev düşündüğümüzde kafamızın içinde “evin kendisi” değil, “evin göstergesi” bulunur. Göstergeler, nesnelerin yerine geçer ve bir tür uzlaşa ile oluşurlar. “Masaya neden masa diyoruz? Neden sandalye demiyoruz da masa diyoruz?” İşte sözü edilen uzlaşa burada ortaya çıkıyor. Pierce, o nesnenin adının masa olması konusunda meydana gelmiş bir uzlaşa olduğunu savunur. Bunun dışında olabilecek bir diğer durum da göstergelerin nesne ile benzerlik barındırması olabilir.
- Pierce’in ortaya koyduğu gösterge–nesne farklılaşması, göstergeleri nesnelerden soyutladığı için eleştirilmiştir. Pierce’a göre gerçek, bilim insanının araştırmalarıyla ulaşmak istediği şeydir. Oysa gerçek, kendi yararımıza göre belirleneceğinden öznel bir yapı taşır.

3. Varoluşçuluk (Egzistansiyalizm)**Martin Heidegger (1889 – 1976)**

- Heidegger bir şeyin varlığından söz edebilmek için öncelikle “Varlaşan nedir?” sorusunu sormanın gerekliliğine inanır.
- Heidegger’e göre iki tür varoluştan söz edilir: Birincisi, olanlar arasında kendini gösteren şey olarak varlık (dünya), ikincisi de insan gerçekliği ya da insani gerçeklik. İnsani gerçekliğe “da-sein” der Heidegger. İnsan, varlıkla diyaloga girdiği için insandır ona göre. Heidegger, insanın var olanın ortasındaki özne olduğunu düşünür. İnsan özne olarak, aktif bir varlık olarak nesne üzerindeki gücünü gösterir. Dil ya da düşünce varlığın yaşam alanıdır. “Dil, varlığın evidir.” der Heidegger.

Jean Paul Sartre (1905 – 1980)

İnsan doğasının insanın ürettiği bir eserin meydana geliş sürecinin açıklandığı gibi açıklanamayacağını savunan Sartre, üreteceğimiz bir masanın ne işe yarayacağını, şeklinin nasıl olacağını önceden tasarladığımızı ancak insanın doğasının bu tür bir tasarım sürecinde oluşmadığını savunur. Özgür ve aktif bir varlık olarak insan, belirlenmemiştir. Seçen, etkin bir varlıktır. Ateist bir düşünür olarak Sartre, varoluşun (cisim olarak, maddi olarak var olma) özden önce geldiğini savunur.

1. Aşağıdakilerden hangisi ontolojinin (varlık felsefesi) temel sorularından biri değildir?

- A) Zihinden bağımsız bir gerçeklik var mıdır?
- B) Varlığın ana maddesi nedir?
- C) Varlık değişken midir?
- D) Neyi bilebiliriz?
- E) Evren sonlu mudur?

2. Zenon'a göre, hareket mümkün değildir. Bu düşüncesine kanıt olarak şu örneği verir: Bir koşu pistinin sonuna hiçbir zaman ulaşamazsın; çünkü pistin önce yarısını, bu yarısının da yine yarısını, bu yarısının da yine yarısını geride bırakmak zorundasın. Bu da böyle sonsuzluğa kadar gider. Sonlu bir zaman içinde sonsuz sayıdaki mekan aralıkları nasıl geçilebilir?

Bu parçaya göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılır?

- A) Hareket etmek imkânsızdır; her şey yerinde sabittir.
- B) Her varlık, zorunlu bir değişim yasasına bağlıdır.
- C) Nesneler, her zaman istediği noktaya ulaşamaz.
- D) Değişimin kaçınılmaz olduğu bu evrende, hareketsiz kalan hiçbir şey yoktur.
- E) Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.

3. Felsefi düzeyde sorulan ilk sorular varoluşun kaynağıyla ilgili olmuştur. İlk filozoflar da bu kaynağı bulma yolunda akıl yürütmeler yapmıştır. Felsefenin bu sorularla ilgilenen disiplinine varlık felsefesi denir.

Aşağıdaki sorulardan hangisi varlık felsefesine ait değildir?

- A) Evrende değişim var mıdır?
- B) Varlığın ana maddesi nedir?
- C) İnsan eylemlerinde özgür müdür?
- D) Varlığın varoluş nedeni nedir?
- E) Evrende amaçlılık var mıdır?

4. Filozoflar evreni, doğayı, insanı açıklamaya yönelirken iki gerçekliğin olduğunu söylemektedirler. Bunlardan biri gözle görülür, elle tutulur, zaman ve mekan içinde yer alır. Diğeri ise görünmez, dokunulmaz, ölçülmez bir alana özgü olan dünsel gerçekliktir.

Aşağıdaki varlık türlerinden hangisi sırasıyla paragrafta tanımlanan gerçekliklere özgü örnekler olabilir?

- A) Daire – çiçek
- B) Kedi – karpuz
- C) Pi sayısı – çember
- D) Üçgen – çember
- E) Masa – üçgen

5. ► Bu alanda düşünen filozoflar insan aklını kurcalayan ve bilimin çözemediği sorularla uğraşır.
► Bütün bilimlerin üstünde yer alır.
► Konusu fiziğin (doğa) dışındakilerdir.

Bu parçada tanımlanan felsefi disiplin aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Epistemoloji
- B) Metafizik
- C) Aksiyoloji
- D) Etik
- E) Estetik

6. “Gerçek, insanın zihni tarafından yapılan bir bınadır.”

Aşağıdakilerden hangisi yukarıda ifade edilen gerçeklik anlayışıyla örtüşen bir cümledir?

- A) Akla uygun olan gerçektir, gerçek olan akla uygundur.
- B) Gerçek olan her zaman olgusaldır.
- C) Maddi olmayan hiçbir şey gerçek değildir.
- D) Metafizik varlıkların gerçekliğinden söz edilemez.
- E) Teori gridir, hayat ise yeşil.

7. Varlık probleminin, felsefenin konusu olması kaçınılmazdır. İnsan, içinde bulunduğu evreni sorgularken ve yaşamına anlam kazandırmaya çalışırken, varlığın kökeninin ya da sonunun olup olmadığını da açıklamaya çalışmıştır. Bu sorunlara ilişkin verilen bütün yanıtlar, bazen yaşanan toplumsal koşullardan, bazen de yaşamın nasıl algılandığından dolayı birbirinden farklı olmuştur. Ama gerçek olan şudur ki, varlığı anlamlandırmak her dönemin ve her düşünürün ortak çabası olmuştur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Varlığa verilen anlam görecelidir.
- B) Varlığın olup olmadığı her dönem sorgulanmıştır.
- C) Varlığa yüklenen anlam sosyal koşullarca belirlenir.
- D) Varlık sadece bilimsel verilerle açıklanabilir.
- E) Varlık her dönem felsefenin araştırma alanında olmuştur.

8. Metafizik, duyuşsal alanın dışında kalan özleri ve gerçekliği araştıran felsefi bir disiplindir. Metafiziksel açıklamalar her ne kadar soyut konulara yönelik olsalar da kendi içinde çelişki barındırmayan genel açıklamalar olma özelliklerini korurlar.

Bu açıklamalardan hareketle metafizikle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Duyularla algılanamayan varlığı konu edinir.
- B) Varlığı bütünlüğü içinde değerlendirir.
- C) Tutarlı bir yapıya sahiptir.
- D) Akla dayalı açıklamalar getirir.
- E) Olgusal gerçekliği araştırır.

9. Bilimde ve günlük yaşamımızda algılarımızla kavradığımız nesnelerin var olduğu kabul edilir ve varlığın var olup olmadığına ya da ne olduğuna dair soru sorulmaz. Ancak felsefe somut varlığı araştırmak yerine varlığı soyut bir biçimde ele alarak varlığın doğasının ne olduğunu veya kendi başına ne olduğunu tümel bakış açısıyla sorgular.

Aşağıdakilerden hangisi varlık alanını kendisine konu olarak seçen bir felsefe dalıdır?

- A) Epistemoloji
- B) Ontoloji
- C) Aksiyoloji
- D) Etik
- E) Bilim felsefesi

10. Dış dünyadaki varlıklar ve nesneler gerçekte var değildir. Dış dünyadaki varlıklar, çelişkiler ve karşılıklarla doludur. Bundan dolayı onlar gerçekten var olmayan görünüşlerdir. Gözlemlediğimiz varlıklar, aldatıcı bir dünyayı meydana getiren ve varlıktan yoksun olan şeylerdir.

Bu fikirler doğrultusunda aşağıdakilerden hangisi “varlık anlam ve değerden yoksundur” anlayışını savunur?

- A) Rasyonalizm
- B) Realizm
- C) Fenomenolojizm
- D) İdealizm
- E) Nihilizm

11. Bir ırmağın kenarında oturan kişilerden biri, ırmaktaki balıkları görünce yanındakine “İşte balıkların eğlencesi!” der. Karşı taraftan “Sen balık değilsin ki balıkların eğlencesini bilesin.” yanıtını alır. Buna karşılık diğer kişi de “Sen de ben değilsin, benim balıkların eğlendiğini bilmediğimi nereden biliyorsun?” cevabını verir.

Bu parçadaki varlık anlayışı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Varlığın sezgisel bir yolla anlaşılabilceği
- B) Varlığa verilen anlamın göreceli olduğu
- C) Varlığın temelinde maddenin olduğu
- D) Varlığın düşünce ve maddenin birleşimi olduğu
- E) Varlığın düşünce yoluyla bilinebileceği

12. Orta Çağ filozofları, varlığı varlık olarak incelemekten çok, varlığı ilk varlık olan Tanrı'nın varlığında ele alıp incelediler. Orta Çağ'ın metafiziği, ilk varlığın ne türden bir varlık olduğunu, özelliklerini, yapısını ve niteliklerini açıklayarak yaratan yola çıkarak yaratılmış varlığı, yani evreni açıklamaya çalıştılar.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Orta Çağ filozoflarının varlığı ele alış biçimini ifade eder?

- A) Varlığın insan düşüncesinin imkanlarıyla sınırlı olduğunu düşünmüşlerdir.
- B) Varlığın meydana gelişini maddenin hareketleriyle açıklamışlardır.
- C) Varlığı, ilk varlığın özelliklerine dayanarak açıklamışlardır.
- D) Varlığın özünün olgusal yapıda olduğundan hareket etmişlerdir.
- E) Varlığın evrim geçirerek yetkin bir duruma geldiğini savunmuşlardır.

1. Platon, yalnızca soyut olarak kavranabilen, algıların ve duyuların kendilerine ulaşamadığı varlıklara idealar adını verir. Örneğin, somut olarak gördüğümüz bir resme "güzel resim" deriz ama güzelliğin kendisi bir ideadır. Çünkü o, algılanabilen ya da imgelenebilen bazı güzel nesnelerin tersine ancak kavramsal olarak ifade edilebilir.

Buna göre, idealarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İdealar metafizik varlıklardır.
- B) İdealar, duyu dışı olduklarından algılanamaz.
- C) İdeaların varlığı, bazı nesnelerin varlığına bağlıdır.
- D) Soyut oldukları için kavramsal olarak adlandırılabilirler.
- E) İdealar düşüncemizde vardır.

2. ▶ Platon, nesneler dünyasını ideaların bir yansıması olarak görür, idealar varlıkların asıllarıdır ve değişmeden kalırlar.
▶ Aristoteles de ideaları kabul eder ancak ideaların nesnelerden bağımsız olmadığını, nesnelerin içinde olduğunu söyler.

Bu iki filozofun farklı düşüncelerine rağmen ortak yönleri aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Varlığın bilgisine ulaşmanın imkânsız olduğunu söylemeleri
- B) Varlıkta değişimin mümkün olmadığını savunmaları
- C) Düşüncenin maddeden bağımsız olduğunu savunmaları
- D) Evrendeki tüm oluşumları Tanrı'ya dayandırmaları
- E) Varlığın temelinde ideayı görmeleri

3. ▶ Descartes'a göre varlık hem madde hem düşüncedir.
▶ Platon'a göre varlık ideadır. Nesneler evrendeki varlıklar gerçek değildir, asıl gerçek olan idealar.
▶ Demokritos'a göre varlık, atomlardan oluşan maddî bir yapıya sahiptir.

Buna göre, Descartes hangi yönüyle Platon ve Demokritos'tan ayrılmıştır?

- A) Varlığın tek bir unsurdan oluştuğunu savunmasıyla
- B) Varlığı birden çok unsurla ele almasıyla
- C) Varlığın ne olduğunu sorgulamasıyla
- D) Varlığın madde olduğunu, düşüncenin maddenin bir ürünü olduğunu savunmasıyla
- E) Varlığın olup olmadığını sorgulamasıyla

4. "Düşünceden yoksun ağaçlar, madenler, dağlar, ovalar gibi maddesel varlıklar görüldüğü halde, maddesi olmayan ruhun var olduğu hiç görülmemiştir."

Bu iddia, varlığı açıklamaya yönelik öğretilerden hangisini desteklemektedir?

- A) Varlık "madde"dir.
- B) Varlık "idea"dir.
- C) Varlık "fenomen"dir.
- D) Varlık "oluş"tur.
- E) Varlık "hem idea hem madde"dir.

5. Hegel, her şeyin temelinde "idea"nın olduğunu, maddenin düşünce sonucunda oluştuğunu, bu oluşun sürekli değişim ve hareket ile meydana geldiğini savunur. İdealizme göre her şey ideanın farklılaşmasıdır.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Değişim, maddenin değil ideanın bir özelliğidir.
- B) Gerçekliği kavrayabilme akıl sayesinde gerçekleşir.
- C) Varlığı yaratan düşüncedir, düşünceden başka gerçeklik yoktur.
- D) Madde düşünceden önce gelir ve her şeye şekil veren odur.
- E) Madde değişir, akıl ise bu değişimi kavrar.

6. Platon, yaşadığımız evrendeki tüm var olanların sürekli değişime uğradığını, varlığın sürekli oluş halinde bulunduğunu düşünmektedir. Fakat bunların arkasında değişmeyen özelliklerin, değişmeyen bir özün bulunduğunu da düşünür. Bu öze "idea" adını verir. İdealar değişmeyen, bölünmeyen, kendi başlarına var olan gerçeklerdir. Bunlar evrendeki her şeyin ilk örnekleridir, maddi cinsten değildir, zaman ve uzayla ilişkileri yoktur. İdealar genel kavramlardır. Örneğin, çevremizdeki ağaçlar yanında, onlardan edindiğimiz bir ağaç kavramı vardır ki, bu kavram, çevremizdeki ağaçlardan daha sağlam bir gerçekliğe sahiptir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Platon'un varlık anlayışı içinde yer almaz?

- A) Nesneler evrendeki varlıklar sürekli değişim içindedir.
- B) Algılayamadığımız idealar evreni, maddi cinsten bir evren değildir.
- C) Algıladığımız her varlığın, maddi bir unsur taşıdığı bir gerçektir.
- D) Algıladığımız nesneler, değişmeyen ideanın bir kopyasıdır.
- E) Algıladığımız ve gördüğümüz her varlık bir ideadır.

7. Aristoteles'e göre, doğada varlığı meydana getiren dört çeşit neden vardır. Bunlardan en önemlisi ise "ereksel neden"dir. Örneğin Aristoteles'e göre, yağmurun bildiğimiz nedenleri dışında bir de bitkilerin büyüme ihtiyacını karşılamak olan "ereksel nedeni" vardır.

Bu parçaya göre, varlıkla ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Var olanı anlamak için varoluş nedenine bakılmalıdır.
- B) Bir olgunun oluşumunu anlamak, onun nedenlerini bilmekle ilişkilidir.
- C) Doğada var olan hiçbir şey rastlantısal değildir.
- D) Her oluşumun nedeni, beraberinde belli bir amacı da doğurur.
- E) Madde bütün varoluşun temelidir.

8. ► Var olan her şey maddedir.
► Duyum ve düşünce insan organizmasının bir hareketidir.
► Evrende hiçbir rastlantı yoktur. Her şey mekanik bir nedensellik sonucu ortaya çıkar.

Bu görüşler aşağıdaki felsefe akımlarından hangisine aittir?

- A) Pozitivizm
- B) İdealizm
- C) Materyalizm
- D) Empirizm
- E) Rasyonalizm

9. Farabi'ye göre, olanaklı varlıklar ve zorunlu varlık olmak üzere iki çeşit varlık vardır. Olanaklı varlıklar varoluşlarını zorunlu varlıktan alır. Zorunlu varlık ise özünü ve varoluşunu başka hiçbir varlığa borçlu olmayan varlıktır.

Buna göre, Farabi'ye göre zorunlu varlık aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Atom
- B) Arkhe
- C) Madde
- D) Tanrı
- E) Fenomen

10. Aristoteles'e göre her varlık var olma amacını kendi içinde saklar. Eğer tohum canlılığını korumaya çalışıyorsa, bu onun gelişmiş bir ağaç haline gelebilmesi içindir.

Aristoteles'in bu yaklaşımında vurgulanan temel düşünce aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Her gerçeklik, varlığını bir başka gerçekliğe borçludur.
- B) Varlıkları anlamak için, onların içinde saklı bulunan amacı da bilmek gerekir.
- C) Varlığın yapısında kendine ait olmayan özellikler vardır.
- D) Varlık, tekil gerçeklik sebeplerinin birleşmesi sonucunda meydana gelmiştir.
- E) Varlıkta hem düşünce hem de madde vardır.

11. Farabi'ye göre ilk varlık, her türlü eksiklikten arınmıştır. Buna karşılık ondan başka olan her şeyde, bir veya birden fazla sayıda herhangi bir türden eksikliğin bulunması zorunludur. Ancak ilk varlık, bu eksikliklerin tümünden arınmıştır. Dolayısıyla onun varlığı, en üstün varlıktır ve diğer bütün varlıklardan önce gelir.

Buna göre, ilk varlık için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Diğer var olanların ilk nedeni olduğu
- B) Kendini gerçekleştirme amacı olduğu
- C) Maddeye bağlı olduğu
- D) Sürekli değişim geçirdiği
- E) Mekanik bir düzene sahip olduğu

12. Varlık cisimdir. Cisimler dünyasında meydana gelen bütün olaylar mekaniktir. Her şey maddi hareketle açıklanabilmektedir. Ruhsal olayların temelinde de maddi hareketler bulunur.

Bu parçada açıklaması yapılan varlık felsefesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Platon'un idealizmi
- B) Gorgias'ın nihilizmi
- C) Whitehead'in devinizmi
- D) Hobbes'un materyalizmi
- E) Descartes'in düalizmi